

10 let MLADIKA

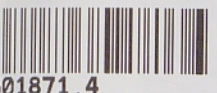
NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

57

117 986 1996

mesecnik - maj 1996 L. 4000
mensile - maggio 1996

4-96

01871,4

COBISS

MLADIKA 4

IZHAJA DESETKRAT V LETU

LETO XL. 1996

KAZALO

Veliki strah je mimo	65
Andrej Makuc: Čodra	66
Paul Verlaine - Marija Rus: Bog mi je rekel	67
Pod črto	68
Aleksander Furlan: Spumlad	71
Zora Tavčar: Slovenci za danes: Janko Slabe	72
Vladimir Kos: Pesmi	75
Bruna Pertot: Žlahnte bezgove kobule	81
Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da	82
Antena	83
Karl Cepl: Brez zaupanja živeti	89
Martin Jevnikar: Slovenska za- mejska in zdomska literatura (Valerija Perger: Mara Cerar Hull)	90
Ocene: Knjige: Ob Botteriјеvi knjigi o škofu Fogarju; M. Coen: Bruno Pincherle (A.R.); Razstave: Alice Psacaropulo; Joan Miró; Picasso (Magda Jevnikar)	92

Na Platnicah: Pisma; Čuk na
Obelisku; Za smeh
Priloga: RAST 103-96

Zunanja oprema:
Edi Žerjal

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307
Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA
Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
4.000 lir. Celoletna naročnina za Ita-
lijo 35.000 lir; nakazati na poštni
tekoči račun 14470348 - Mladika -
Trst. Letna naročnina za Slovenijo
35.000 lir ali enakovreden znesek v
drugih valutah. Druge države 40.000
lir (ali enakovreden znesek v tuji
valuti), po letalski pošti 50.000 lir.

Tisk in fotostavek:
"graphart", Trst, Drevored D'Annunzio 27/E
tel. 040/772151

pisma

Nadaljujemo z objavo darov za obnovitvena dela v cerkvici na Vinjem vrhu pri Beli Cerkvi v spomin na prof. Jožeta Peterlina ob 20-letnici njegove smrti. Doslej smo zbrali 5.908.000 lir. Vsem prisrčna hvala! Z zbiranjem darov nadaljujemo do svečanosti, ki bo na Vinjem vrhu v nedeljo, 23. junija.

M.B., 50.000 lir; Edi Bernhardt, 20.000 lir; Peter Raseni, 50.000 lir; Norma in Janko Jež, 50.000 lir; prof. Neda in Martin Jevnikar, 100.000 lir; dr. Drago Štoka, 100.000 lir; dr. Mitja Bitežnik, 100.000 lir; Gregor Pertot, 200.000 lir; Ivan Buzečan, 100.000 lir; prof. Kiki Ravnik, 100.000 lir; prof. Nadja in Ivo Jevnikar, 50.000 lir; Milena Andree, 50.000 lir; NN, 100.000 lir; Aleksander Furlan, 50.000 lir; NN, 200.000 lir, Josipina Pertot 30.000 lir (namesto cvetja na grob gospe Pine Susič), N.N. 300.000 lir, Majda Giraldi 50.000 lir, Marko Tavčar 100.000 lir, Marjan Jevnikar 50.000 lir.

IZ BARKOVELJ

Slovenski verniki iz Barkovelj imamo italijanskega župnika, ki mašuje tudi v slovenščini in prav gladko bere mašna berila. Ob vsaki priliki nam rad priskoči na pomoč. Jasnno, da smo mu zato tudi hvaležni.

Že nekaj let pa imamo slovenskega duhovnika, ki ima, poleg konkovelske župnije in pouk na višjih šolah, v oskrbi tudi slovenski del Barkovljanov. In tu nastajajo zpleti. Kdor še ceni domačo besedo, bi ne smel imeti pomislekov. Čut pripadnosti lastni identiteti mu bo za sprejem zakramentov, krsta, birme, poroke itd., brez dvoma svetoval, da se obrne na svojega dušnega pastirja. Hvaležen Bogu, da ga sploh imamo. Prejemniki smo velikih vrednot in smo jih dolžni kultivirati, ker te ne rastejo na gmajni kakor trnje in osat. Ena teh vrednot je materinščina. O njej piše Saša Martelanc, ko ocenjuje slovenščino

Vinka Beličiča: "Bil je negovalec velike, v skrivnostno davnino segajoče dragocenosti, ki je hkrati osnova narodne zavesti za sedanjost in prihodnost!"

F.V.

ZAHVALA

Zahvaljujem se vam za poslano revijo, še posebej pa za priloženo himno Božanstvu Verujem, pesnika in pisatelja Alojza Rebule.

Videl sem oči verujočih
videl sem oči verujočih
zavidal sem za veliki svet njihove misli
razpeli so smisel dejanja v vse čase

globoko v sebe
globoko iz sebe
so zrle
v vse
te oči verujočih

(B.M. Iz cikla *Besede Bogu*)

Branko Miklavc

SLIKA NA PLATNICI: Med stebri (foto Blaž Kandus).

UREDNIŠKI ODBOR: Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Breda Susič, Marko Tavčar, Neva Zaghet, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češcut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Albert Miklavc, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Bruna Pertot, Marjan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja in člani uredniškega odbora.

Veliki strah je mimo

Marsikdo se je volitev resnično bal zaradi desnice na pohodu, toda po razglasitvi volilnih izidov je bilo jasno, da desni tabor ni imel nobene možnosti zmage: v primerjavi z aprilom 94 je izgubil Severno ligo in skrajnodesničarski disident Rauti je pobral za Finija odločilne odstotke. To seveda še ne pomeni, da je prišlo do odločnega premika v volilnem telesu: država še vedno gleda na desno in Berlusconi bi z Bossijem in Rautijem gladko dosegel absolutno večino. Zmagovita leva sredina pa je morala zbrati prav vse sile, da je prišla do komaj zadostne večine, ki jo bosta v poslanski zbornici pogojevali ali izsiljevali komunistična prenova in Severna liga. Bossiju so vsi napovedovali skorajšnji konec, v resnici pa je še povečal konsenz izpred dveh let in tako postaja grožnja secesije nekaj otipljivega. Prodi, ki se je izkazal v volilni kampanji in je celo na televiziji dosegel kaj več kot Berlusconi (zanj je kampanja trajala preveč, saj je samo naivno ponavljal svoja že povsem zguljena gesla, kar so gledalci vendarle opazili), bo imel težko delo z upravljanjem države, ker bo moral prepričati zaveznike, da so za skupno dobro nujne nove žrtve, ki bodo prizadele blagostanje državljanov.

V naši deželi je desnica pridobila, Severna liga pa je izkoristila zagon Veneta ter pridobila pomen in težo sile, s katero bo treba računati tudi v prihodnje. Njen protestniški pomen je prišel do izraza tudi med slovenskimi volilci, predvsem v Benečiji in Režiji, za slovensko manjšino na splošno pa lahko rečemo, da je volila enotno kot še nikoli, kar pomeni, da se počasi vendarle uresničuje tisto, kar se je še pred kratkim zdelo nemogoče, in potrdila sen. Bratino v Rimu. Zaenkrat je do enotnosti prišlo zaradi prisile, upajmo, da bo to v prihodnje sad vse večjega dogovarjanja v manjšini, kot je to izrazil tudi sam Bratina. To bo seveda toliko bolj možno, kolikor ne bodo dobili posnemovalcev tisti, ki so se obrnili k Severni ligi, čeprav ta nikoli ne bo mogla reševati naših avtentičnih problemov. Pri njih očitno prevladujejo že drugi interesi.

Če je Gorica prijetno presenetila z zaupanjem Oljki, pa je toliko bolj negativen zasuk na desno, ki je prišel do izraza na Tržaškem in ne pomeni nič drugega kot nov izbruh preživele Liste za Trst in miselnosti, ki je stala za njo. Hvala Bogu, da tokrat Trst le ni bil model za vso državo. Očitno je to posledica napetih odnosov med Rimom in Ljubljano, ki so obudili revanšistično misel v krogih istrskih beguncev, kar je desnica spretno vodila in usmerjala na lastni volilni mlin.

Zmaga desnice v Trstu je torej samo izraz golega protislovenskega razpoloženja, ki se ne meni za realne funkcije mesta, njegovo soodvisnost od bližnjega in daljnega zaledja, in njegove realne interese. V celoti in v vsej svoji razsežnosti je izbruhnila vsa politična kratkovidnost tržaške trgovske miselnosti, ki ne vidi dlje od prepovedi kroženja avtomobilov v središču mesta, ne da bi si upala priznati svojo odvisnost od drobnega, vsakdanjega slovenskega in hrvaškega kupca. Trst je jezen na Rim, ker ga pušča v tej odvisnosti, zato voli desno. Na koga se bo ta Trst obračal, ko bo potreboval posrednike v Rimu in jih ne bo dobil, pa je drugo vprašanje.

Kaj pa slovensko manjšinsko vprašanje? Postavlja se vprašanje, ali bo mogla ta politična garnitura posvetiti nekaj svoje pozornosti tudi slovenski manjšini in njenim problemom, saj bo morala harmonizirati skrb za gospodarstvo s perečimi socialnimi problemi. Senator Bratina je takoj po izvolitvi dejal, da ni še nikoli gledal s tolikim zaupanjem na slovensko manjšinsko problematiko, kot se je to zgodilo tokrat. Po njegovem je Prodi dovolj pozoren na te probleme in občutljiv za njih reševanje. Upajmo, da ima prav. Navsezadnje je ureditev manjšinskega vprašanja potrebna tudi zaradi vstopa Republike Slovenije v Evropo, čeprav ne smemo pričakovati preveč. Z volitvami se obnavlja samo parlament, stara struktura ostane in prav tako birokracija in njeni togi pravilniki, od katerih smo dostikrat odvisni. Ne smemo pa pozabljati, kot se je to dostikrat zgodilo v preteklosti in se še ponavlja danes, da je marsikaj odvisno tudi od nas samih, od naše dobre volje in tudi od naše večje ali manjše poštenosti. Kompromisi so potrebni, toda ne v škodo skupnosti, ampak v njeno izključno dobro, ne pa v korist samo ene skupine v njej, ali tudi zunaj nje.

Čodra

Andrej Makuc

Druga nagrada na literarnem natečaju Mladike

Potem je Habrov ponos naredil korak več proti nam kot mi do njega. Zame je to prekleto pomembno. Mi ne le laska, bolj me miri, zakaj v ljubezni so drugi zanesljivejši od mene. Zato se tudi imava z njim, na Čodro mislim, na starega partizana sina, še vedno enako rada, če me nima on celo za eno ljubezen raje.

Tako je torej stopil v našo klapo, čeprav se ni nikoli trapil s tem, da bi bilo za to vredno trošiti besede. Sploh jih je bilo premalo nasajenih v njem, da bi jih po nemarnem razmetaval. Delati nove za tak ništrc? On že ne. Tudi se ne morem spomniti, da bi kdaj v zvezi s samim seboj odkimaval ali z glavo opazno trznil k prsim ali nazaj. Čodra se je preprosto prisadil med nas in molčal.

Ampak že dolgo prej, že takrat, ko so nas šele sanjali kot nikoli sčudeno prevaro, so njegovega starega z dekretom naselili v dve luknji na Ginterjevem podstrešju. V mansardo, se je reklo. Dvosobno. V vsako pa vhod s hodnika. Če natančno razmisli, je bilo to kazensko razkošje njegovih njemu. Odkup in plačilo za vse dobro storjeno v tistih divjih letih, ko je živo bolj čuvala roka na petelinu kot mehko srca ali dolga treznost.

Ga je v onem tako dolgem miru, kot je trajala zadnja morija, biksal, pa so ga, starega partizana, šele v miru dozorelega v mladca, čez noč prekomandirali iz kasarne v fabriko.

“Vod stoj!” je še dan pred tem komandiral v kasarniškem dvoriščnem prahu.

“Na levo krug!”

Jebenti, kako lepo se je slišati.

“S strojevimi korakom napred marš!”

In je odmevalo od sten do oken, se vrtinčilo ob visokem zidovju, če že ne do neba, do vrha Rahtela zagotovo. Bilo je kot v pravih vojaških nebesih. Prelepo. Za oko in uho. Sami mladi, siti, dobro oblečeni. Naša, ljudska vojska. Splačalo se je spati ona leta kjer-sibodi že in lakati tudi. Nikad višje rata, nikoli več.

“Pozdrav na le - vo!”

“Odlično, družo vodniče,” je pohvalil Falentnov Maks na poti čez dvorišče, zdaj že kapetan, ki je šele na zimo '43 privohljal v gošo.

Vodnik pa nič. Najbrž ga niti ni videl, zakaj dril raste le iz notranje otopelosti. Pa tudi če bi ga videl – čemu njemu izkazovati čast!?

Zdaj je z glasom počil med stavbe kapetan.

“Vod stoj!”

Potem pa tišina, da je bilo slišati prah, kako se je usedal na čevlje in zemljo.

“Ako vaspitavaš mlade vojnike, treba i ti da se ponášaš po PS-u, vodniče. Ti dobro znaš, šta trebaš odgovoriti starijem po činu. Ajde, kaži!”

Vedel je, Čodrin stari, kako ne bi. Služim narodu, družo kapetane. Pa ni mogel. Zadelj sebe ne, zaradi ta mladih v stroju, ki jih je komaj navadil, da se ga niso več samo bali, ampak začeli tudi spoštovati. Malo pa se ve, kdo je kdo. So taki, ki imajo čisto rumene rame, pa niso nič.

“Jaz služim Partiji in Titu in narodu. Zaradi vsega, kar imam tu notri!”

In se je s pestjo treščil po prsih, da je bilo skoraj slišati, kot da je kdo skomandiral prvi korak strojevega.

“Tebi pa naj vzklikajo tisti, ki so se še za tabo prihulili v les.”

Vod je stal oledenel, pač po PS, zakaj nihče ni ukazal voljno, Maks in stari, zdaj nič več vodniče, pač pa partizanski Rogač, pa sta se že zavalila v dvoriščni prah, ki je sproti vse popivnal, tako da ni bilo več videti, kako obilno jima je kapljalo od žnabl in nosov.

Vod mimo, starešini prsi v prsi, njima predpostavljeno pa trčečim korakom po stopnicah in čez krug, da ju razvozljajo.

To je bilo vse. Da se mu ne bi preveč tožilo po v molku ohlajenem in v laježu pregretem šarčevem železju, je moral med varilce. Iz gorilca je sikalo pri belem dnevu kot onekrati, ko je usipal kroglice po v temo odetih. Pa ga je še kar naprej žežalo po minulem. Preveč. Ni mogel čez noč jenjati in z glasom, ki je še dišal po smodniku, požgancem in zmagi, pridigati o rosi, ki mu canka v srce. Najti mu je treba žensko, so rekli, zakaj samo ona lahko ugasi hudiča v njem. Se še prevečkrat zakoplje v one nevidne rane, da pozabi, kdo in kaj je zdaj, kateri časi so – pije, rjuje in v nove vojne obuja pobite, da jih potem lahko v novih požirkih spet utopi.

A je po večerih gori pod streho še strašnejši čas popoldan poleti dvainštirideset v krušni peči ali dva meseca kasneje tri dni skupaj na ozki deski tik nad šiso v gnojni jami. Pri Volavcu. Obakrat pa le korak,

včasih dva od njega oziroma nad njim... hudiči v rjavem. Kar naprej budni. On pa sam pri štirih mesecih čez devetnajst. Zaspal bi še rad. Tako po otročje. O ti, moj ljubi Jezus! Mamu bi poklical, pa ne sme. V krilo bi ji zlezl in se tam dolgo dolgo cmeril. Pa ne sme. Zdaj ne, mogoče jutri... Zdaj samo čim tišje dihati, najbolje sploh ne, bog ne daj zakašljati, ne se premakniti, roka se bo že zbudila... pazi, podrsal boš, zaropotal, preglasno požrl strah, padel, padel, čofnil v ... a a a a a h. Nikoli več. Za nobeno kurčevo življenje ne še enkrat, niti za svoje ne.

A sta še druge sorte groza in praznina, obe v miru. Že kuhinje je bilo za samoto preveč, čemu še soba. Ampak odredba je molk. Jo je poslušno vsak večer v opečnato rjavordečkasto-beli črtasti pidžami bos diskretno ucvrl po hodniku. Mi, tvoji nismo pozabili nate. Motrimo te. Le hitro! Najprej v skupen sekret, potem v dekretno spalnico.

Prvo razkošje lunine svetlobe skozi okno brez zaves, oči na stropu, srce v galopu, one med nogami prepolno krvi, da je bolelo. Naigral se je z njim s svojimi rokami, čas bi bil porabiti utripajočo srčno žilo v njem zares. Pozabil je že bil ono o edino venerinem hribčku, kamor bodo še najvišje zlezli stari shajkani partizani, ko bo svoboda, tako so se nabežali v brege, ko so jih gonili. Pozabil na tisto o rokah, ki ne bodo spustile babe v bajto za tisto v dvojini delat, dokler bodo zdrave. Roke. Ampak zdaj, v vročici pod streho, se je naučil, da se, kar je treba živeti, postavlja nekam vmes. Med samotno dremanje v suhih travah in kravlom v dvoje.

Bila je Marta. In je privilega. Tudi dekretna, z eno luknjo, v njej pa štedilnik in divan. Za štediti z drvni odlično, za spanje satanski dom. Ko jo je sčaral... jo je potegnilo iz siromašnice v njegovo že znosno. Kuhinja, spalnica in od mladega bika pretopla postelja. Z njim se spi gol in odkrit. Tako sta se polagala na pregrete rjuhe, da je enkrat po resoluciji lahko prišel Čodra. Toda preden se je prijel, je morala takrat še Marta in ne mama, mnogo postoriti, da so se v starem polegla ona štiri leta. So ponoči v njem kar vstajali preluknjani bledečniki in skušali spet živeti. Vedno znova enako mladi. Svetlolasi. Taki menda najraje živijo. Ampak ne. Nič več. Nazaj, nazaj, nazaj! Kam rinete? Sem vrniti se ne gre več. Ste že bili.

In so bile vsake nove sanje pravkar izdan potni list v stare vojne. Vedno znova nad njih. Ni šlo drugače. Ubiti mrtve. Tu ni odpomagal ne žamet Martine kože, ne izmenoma s pirom šnops. Po petkrat, šestkrat, sedemkrat... še večkrat zapored. Vsak z njegovo kroglo. V jasnini čela. Rdeč vrtnični popek. Prepoznaval je sebe in od sebe položene po ranah. Vse. Strelca. Rano. Padle.

Potem je nanoslo, da je pri Karničniku oblizoval z zemljo golaž, oboje pa poplakoval z rdečim. Sam za

mizo, z glavo nizko nad krožnikom, z ročajem žlice v pesti in s čelom tik ob kozarcu. Ko mu je natakaraica prinesla za poobedek na nizkem krožniku v tanko plast razpotegnjen puding, je v njem zavrelo. Kot da bi nekaj prebudilo one, ki jih je lastnoročno pošiljal onstran. Njega da ne bodo jebali – je preveč nastradal zaradi vseh, ki so bili v hosti. Še bolj in dalj zaradi onih, ki so bili doma. In dovolj je bilo gospode po finosti pred klanjem, zdaj so pa drugi časi. Njegovi. No, od njegovih. A smo jim zato parali krofe, svoje pa sledili kot jazbečarji na pogonu, na ta hudih jagah, da bo-

Paul Verlaine

Bog mi je rekel

Bog mi je rekel: "Sin moj, ljubi me! Strmiš v odprto stran, v srce, ki v krvi izžareva, pa v rane nog, ki jih izmiva Magdalena s solzami, v razbolelost rok, ki jih teži

tvoj greh, strmiš v moje dlani. In gledaš križ, žebljè, gobo in žolč, vse to te napeljuje, da ljubil bi na svetu, kjer telo kraljuje, moje Telo in Kri, moj nauk in le moj klic.

Mar nisem jaz te ljubil, ko umrl sem zate, o ti, moj brat v Očetu, v Duhu pa moj sin, nisem trpel vsega, kakor v Pismih stoji?

Mar nisem že ihtel tvoje zadnje tesnobe, mar nisem že potil potù tvojih noči, ti moj ubožec, ki me iščeš tam, kjer sem."

Prevedla Marija Rus

mo spet imeli, kar je že bilo!? A sem zato scagoval, da ne bo nič drugače, da bo vse po starem, da bo spet kot prej?

Dol s kurbami gosposkimi! Smo rekli, kako bomo imeli dovolj, da bomo le siti, ne nažrti, samo da bo svoboda. Pa da bo hitro, svoboda, so obetali vsi; naši, pa krote nemške in njihovi naši. Zdaj pa, ko si še niso ne eni ne drugi dobro oddahnili od zadnjega brega, je že vse drugače. V resnici še začeli nismo, kot smo se pridušali.

In je obrisal puding s krožnika v točajkin obraz. Da se je potolažil in spet verjel, da jih ni, bog ve koliko jih je bilo njegovih let, prehitro prevračal v zadnje spanje.

"Ti kurba si boš delala norca iz mene, ko ne bi bila dobra niti za švabski strozek," je zdijvalo v njem in je zdrobil keramiko pod dlanjo na mizi, da je belino drobno rdeče poškrpilo.

Je, odkar so mu postavili krožnik na mizo, preveč gladovno buljil v prokne flama, da bi takoj videl, kako so mu nastavili. Zasedo. So ga zvalili v past ko govedo. Na goveji golaž je prijel.

Še ko si je v hlačnico brisal krvavo dlan, se jih je od mize za šankom pet pognalo dekletu v bran, v resnici pa staremu dati lekcijo. Takšno, ki naj bi jo edino razumel. Sploh ni vedel, kdaj so se bili, potuhe, zbulali za steno in ga čakali. Hvala Bogu, je imel v uho, kot sledni pes zapisano še iz onih lepih časov – najprej in povsod si krij hrbet. Vseeno, tudi če je s tabo kak kamerad. Vedno. Če si sam, pa sploh. Ej, komandant, še zdaj mi prav prideš! Dobro si delal tiste mesece, ko so ti dali, da si bil.

Toliko, da je še uspel skočiti na mizo in sneti križ s križanim iz kota. Hudič, si je z njim naredil dolge tace kot bi bile od mlina na veter lopute in strašno je zamahoval z njimi. Daleč. Je bil pasji, kot da se bije s Švabi, ne s svojimi. Nemarno je čmoknilo, ko je s križevo prečko in z na njej pribito Jezusovo levico butnil Petrača v desno lice. Škoda, da še ni malo zategnil z roko, ko je priletelo – bi mu skozi precepljeno meso lahko pogledal šestico. Če jo je sploh imel, strela grda, nevzgravžen kot je bil. Ko je naslednjič švistnilo skozi zrak, je na koncu tenko počilo, saj se je razklala koža na Anzanovem temenu, toda top udarec lesa ob kost so koj zadušili lasje, zarežalo špranjo pa je zalila kri. Satan, niso mu mogli blizu. Mu je Bog pomagal. On pa mu je verjel. Se je že skoraj nehal do konca naprezati, saj je bil ves v njegovi milosti. Dobro mu je šlo od rok in križa, pa je nehal misliti, kako se tolče. Prevzel se je. Dal se je napuhu. Dovolil si je dolg zamah, da bi dobro ohrmil Zavlarjevega Lojza čez pukl. Saj ga je, sebe na-

zaj potegniti pa ni mogel več. Dokler je popravljaj telo na noge in navpik nad mizo, ga je Gologranc z nožem skozi čevelj in stopalo pribil na mizo. Ni šlo drugače.

Zdaj je bil njihov.

Pravijo, da je Čodrin foter strašno zarjul in s križem tresnil pribijača po buči, da se je les prelomil in je skupaj z Jezusom obležal pod mizo. Šele ko mu je v rokah ostal odlomljen štrcelj z le še polovico križanega nog, so mu mogli prav blizu.

Bili so ga v bedra, trebuh in jajca. V vsako posebej, da je ja bolelo. Zdaj je le še lovil sapo, saj bi rad vpil. Včasih to pomaga, manj trpiš. Pa so ga pribitega zgrabili za suknjič in zvili nad mizo. Dva sta prepletla prste svojih desnic in njegove čodre, da sta mu lahko lepo zvila in priročno fiksirala bučo, potem pa so vsi malo stegnili členke na pesteh, da je ja čim ožje in ostro padalo po žnabljah, zobeh, temenu, pod oko in v nos in mu je kri zalivala golt in je še glasneje lovil sapo kot prej, ko je sam tepel. V goltanec se ni pustil zadeti – vedel je, kakšen je tak konec. Ko ti vzame sapo, pozabiš na vse drugo. Le zrak iščeš in vse ti lahko storijo, da le pustijo dihati. So jih kar nekaj tako poslali onkraj. Ampak to je bilo takrat, v onih časih, ko je bilo treba delati vse. Z iztegnjenimi prsti kratek in hiter udarec v goltanec. Pa ne preveč. Če zaškrti, je konec prehiter. To pa ni to. Je treba, potolčenemu, videti strah v očeh. V miru klati. Naj se, prasice, le malo pomujajo, preden se stegnejo. Tako so takrat rekli. Da se ve, kako je bilo prej, za živa, dobro. Da se jim stoži.

Bi tudi njim, potuham potuhnjenim, pezdetom Karničnikovim, uspelo ubiti partizana v njem, če se ne bi kdo ve kako dokopal do trofejke v zadnjem žepu oh-

pod črto

Ob nekaterih polemikah

Ideologija pred narodnostjo?

Težko je molčati ob dolgi polemiki, ki se je razvila na straneh Primorskega dnevnika med Mermoljo, Čukom, Pahorjem, Lipovcem in še nekaterimi o naši odprtosti in zaprtosti do italijanske kulture in sosedov sploh. To je večna dilema, s katero se ubadajo predvsem tisti, ki so sami še kar odprti, saj so povečini vključeni v italijanske stranke, a jih motijo tisti, ki vztrajajo na samostojnosti in ki

predstavljajo tisto trdo slovensko jedro, brez katerega bi o odprtosti in zaprtosti sploh ne govorili več. Podtikati Slovencem, ki so po svoji sreči ali nesreči ostali to, kar so bili, in mislijo taki tudi ostati, ETNIČNO ČIŠČENJE, je nepošteno. Tudi govoriti o tem, da je večina Slovencev proti samostojnemu političnemu nastopanju, je brezpredmetno. Tako razmišljanje je čredno. Tudi ko bi res bila večina proti samostojnemu nastopanju, to še ne pomeni, da je to prav. Spominja me na absurd, ko se Slovenec v slovenskem je-

ziku opredeljuje za Italijana in v slovenskem jeziku žali Slovence. Ali za Lipovca ni tu prav nič narobe?

Žal si moramo priznati, da so določene oblike ODPRTOSTI lažne, neavtentične, ker ne potekajo v obe smeri, ampak pomenijo samo naše odstopanje. Taka oblika odprtosti rodi MANJŠINCE, ki niso isto kot narodna skupnost, ampak samo folklorna skupnost. Nekateri namreč že kar radi nadomeščajo ime Slovenec z izrazom manjšinec, kar včasih pišejo celo z veliko začetnico.

lapnih pumparic in dvakrat preluknjaj strop, preden so pobi jenjali in se potegnili nazaj.

“Zuruck, prasice! Vi bi mene radi jebali, sireteji!”

Samo on je videl, da se mu roka drobno trese. Strela, človek se vsega odvadi. No, zdaj še gre, ko je zaenkrat vse mimo; čeprav tudi zdaj ni dobro, da drgeta ko otrok. Če bi takrat, ona štiri leta, samo enkrat zadržtel, ko ne bi smel, bi on sam komu drugemu vstajal v sanje in bi njega kdo drugi ponoči polagal nazaj v najdaljše spanje.

“Halt! Banditi! Samo premakne naj se katera krota, pa mu naredim tako čedno luknjo v pisker... Ti kuzle, ti!”

Dobro de glasno vpiti. Naliva v človeka mir in odganja trepet.

Sklonil se je in izdril nož iz stopala, da si je, še vedno stoječ na mizi, z levo nogo skoraj na slepo pomagal sezuti preluknjano desnico. Potem je bolj zato, ker ga je prevzelo nekaj lepega iz tistih trdih časov, še enkrat treščil s kroglo v šank in je po zraku letelo iverje razcepljene deske. Krote pa z bučami k tlom. To zadnje je usekal malo že pobom v opomin, bolj pa sebi in svoji zmagi v nečimrnost.

“Jebem vam boga, malo visoko dvigate buče,” je zletelo k v hrbtih zvitim.

Potem je s pištolino cevjo pomignil še vedno pudingasti deklini.

“Kelnarca, kurba, šnopsa!”

In je postoril do konca. Kot da že ne bi bil mir in so za tako delo naprošeni drugi. Zlil je kri iz čevlja, prestrašeni natararici iztrgal prineseno steklenico iz rok, nancankal pekočo tekočino na nogavico in v rano, potem pa trikrat, štirikrat debelo pozrl, ko je ostalino stakal vase.

Šele zdaj je bila roka spet mirna kot v onih lepih časih, ustavile so se potne srage, ki so se prej zlivale za ovratnik, pa tudi srce, ki je bobnelo tam notri, je začelo nemeti. Ravno ko se mu je zdelo, da so tudi oni zlodeji nehali pozabljati na strah, pa bi jim bilo treba s kakim novim šusom dati vedeti, zakaj so zmečkani v kepo prav tam, kjer so, so se odprla vrata in v gostilno so se začeli tiščati tovariši miličniki z dlanmi na usnje-nih futrolah.

“Pobi, kaj pa ga serjete? Haber, spusti pištolo!”

To je bil komandir. Zadnji se je vlekel, pa najbolj vpil.

“Haber, spusti ... spustite pištolo!” se je za načelnikom drobno oglasil najmlajši.

“Bi me pobirali zdaj s poda, če je ne bi imel. Pa če bi na vas čakal.”

Z mušico se je popraskal po potnem temenu, potem pa bolj sam zase dodal: “Jo bom spustil s tarče, ko jih boste vi prevzeli. Ti petelini, ti!”

In niso vedeli, komu je zadnje veljalo.

“Ne se zajebavat, tovariš Haber! Spusti pištolo!” je bil zdaj s pogledom ta glavnega ohrabren vajenec.

“Ne se švercat, pob! Si še doma čakal, da ti bo foter kruh odrezal, ko je meni žvižgalo okoli buče.”

Potem je zarulil kot ta dan že prej enkrat, ko so ga na mizo pribili:

“Prevzemite!”

Krote so se koj potegnile miličnikom za hrbet in se bulale skozi vrata na cesto.

“Pazite nanje. Ko je treba bežati, so hitri ko kugle.”

S prstom si je popravljal opetnik na čevlju, da je v razvezanega lahko zbulal razbolelo nogo, ko pa je skozi odprta vrata videl na pločniku vseh pet barab, zmeč-

pod črto

Tako “manjšinstvo” vodi direktno v asimilacijo. In v tem je ves problem. Ostati Slovenec ali začeti drseti... drugam. Opravičil za to je nič koliko: ker tako misli večina; ker nočeš biti pohabljenec, ampak hočeš živeti polnopravno in ne v “zaprti družbeni izbiri”; ker si se naveličal biti stalno na okopih; ker si za delavca in za delavsko stranko; predvsem pa – a tega nihče ne reče – ker so tako 50 let pridigali matični internacionalistični ideologi. Če ideologijo postavljamo nad narodnost, se nam lahko zgodi, da živimo v “odprti družbeni izbiri”, toda kot narodni odpadniki ali vsaj kot Slovenci na poti k narodni asimilaciji. Hvala lepa.

O multikulturalnosti in odprtosti

Nekateri mislijo, da se Slovenci najbolj približamo Italijanom, če odstopamo od slovenščine in slovenstva. Zagovarjajo dvojezičnost, ki je marsikdaj samo enosmerna (to pomeni, da smo dvojezični samo Slovenci), in se ne zavedajo, da s tem ne delajo usluge tistim poštenim Italijanom ali nekdanjim Slovincem, ki se želijo približati Slovincem ali želijo ponovno odkriti svoje slovenske korenine. Kdor se odloči na primer za slovensko šolo, želi, da se njegov ot-

rok vključi v slovenski živelj. Točno ve, kaj to pomeni. Šola torej naj bo slovenska. Če mu hočemo narediti uslugo in mu ponudimo dvojezično šolo, ki je pri nas na Tržaškem in Goriškem sploh ni, mu ne delamo prav nobene usluge in povrh izgubljam tisti, ki želimo, da naši otroci odrastejo kot Slovenci. Odločitev za slovenstvo je zavestna in popolna, ne more biti polovična. Svojih travm in dilem pa ne morejo starši prenašati na otroke. Nihanje med slovenstvom in italijanstvom je lahko sad nedozorelih, šibke osebnosti, družbenega pritiska ali preračunljivosti, gotovo pa ni znak značajnosti.

kanih na kup med miličniki, je le spravil beretto nazaj v zadnji hlačni žep, potem pa si zlagoma dal reči, kako mora z njimi, s tovariši, na postajo, kjer bodo naredili zapisnik. Šele ko mu je najstarejši, Šegula, dovolil, da lahko obdrži orožje in ga ne bodo gonili skupaj z onimi petimi komadi govedi, je zlezal z mize in klecnil, ko je skušal stopiti na zaklano nogo.

Grdo obtolčen je skozi mesto krumpal za njimi, ampak v povorki ni bilo več razpoznavno, kdo je tepel, kdo je bil tepen in tudi ne, kdo koga žene. Miličniki obtolčene ali pa kar Haber oboje.

Stari je stiskal zobe, ko pa se je pogledal v izložbeno okno Kosaberjeve mesarije, si je na skrivaj v rokav obrisal kri z žnabl, pred Popičevo šipo pa si je mimogrede pogladil lase in popravil frlinc, da mu je spet izzivalno štrlel na čelo. Potem do postaje ljudske milice ni bilo več stekla in komajda še kakšen mimoidoči, ki je bil priča procesiji.

Čez dva meseca in osem dni so jih še enkrat skupaj spravili. Potuhe in Čodrinega starega. Na sodniji.

Menda je z luknjo, ki so mu jo z nožem zvtali v nogo, iztožil za devet svojih plač, a ni burno zaslužil. Za ona dva zbita zoba sploh povedal ni. Nalašč. Bi se še pobi hvalili, da so ga res natepli, drugi pa bi gobce otresali, kako so nazadnje naklestili tudi Habra. Se je že tako dovolj na buči videlo, da jih je fasal. Pa po taci. Raje ju je požrl, štirico in trojko, najprej ju je s krvjo poplaknil, zdaj pred sodnikom in onimi pa z molkom – zadelj časti. Dodal ju je, zoba, k tistemu, s čimer mu med pasjimi štirimi leti ni bilo prizanešeno. Za one muke ni bilo koga tožiti. Kje boš iztožil, če si sam rinil v drek.

Huje je bilo s šusoma v strop in posebej s tretjim, tistim v šank, za dušo dodanim.

“Tovariš Haber, vi dobro veste, da je trofejno orožje dovoljeno imeti samo doma. Podpisali ste. Imeti doma. Kot sliko na steni, v vitrini... ne pa prenašati jo s seboj kot robec. Saj pištola ni nožič za rezanje kruha in špeha,” ga je zdaj načel Hriberškov pob, ki je bil že sodnik, v predzadnji onih dveh volčjih zim sta pa še skupaj za čevlje in nogavice prosjačila.

“Smo rekli, da se po vojni ne bomo vikali, ker smo vsi enaki. Na, pa je eden izmed naju na to pozabil že po treh letih miru.”

“Saj za to gre. A ni bilo že takrat dovolj krvi?”

“Bi me, krote, potokle, če bi jo imel doma v kastlenu, beretto.”

“Ljudje pa mislijo drugače. Da ker si bil partizan, smeš vse.”

“Jaz sem še partizan. Tega ni mogoče ukiniti.”

“Potem se ne bi smel spozabiti in z odrešenikom na križu tolči po ljudeh.”

“Hitri, ti dobro veš, kaj vse smo morali storiti, da nas je nekaj od prvih le ostalo živih.”

“Zdaj pa ne več, v miru.”

“Ko je treba ostati živ, ni med mirom in klanjem nobene razlike.”

“Ampak ljudje so ogorčeni. Načel si jim tisto, kar smo jim obetali, da bo samo njihovo in sveto. Pod vsako drugo smreko smo se pridušali, da v svobodi vere ne bomo jemali. Ti pa si jih tepel z njihovim bogom.”

“A si že pozabil, tovariš sodnik? S topovi smo butali po njih, ko so se zatekli k njemu, v njegov, božji hram, da bi lažje sekali po nas. In če je bilo treba, smo zakurili križev pot in svetnike in jih na živem ognju spekli, ljudi, če je bilo tistemu notri in nam zunaj sploh še treba in mogoče reči človek. Zdaj boš pa zaradi enega polomljenega Jezusa tako gor gnal.”

“Haber, razumi, da so zdaj drugi časi.”

“Gospod sodnik, menda bo res tako. Midva sva odpartizanila. Ne reci mi več ti. Tudi jaz ti ne bom. Od zdaj naprej bom molčal.”

Za oni dve kugli in ker je po nemarnem žalil državljanje in njihova verska čustva, saj se je stepel z Bogom in ga zlomil, je moral k od onih krot stoženemu dodati še eno svojo plačo, da je šele bilo mogoče poravnati zlo, ki je bilo storjeno. Brez olajševalnih. Trezen. Iz vzetega je šlo tudi Karničniku za škodo.

Pravijo, da je bilo okrajnemu nekam tesno, ko je videl, kako se je vsega hudega vajelemu Habru po v imenu ljudstva dosojenemu s cele glave pocedilo v drobnih hudournikih. Čez sence, v oči in za ovratnik. Še pred mesecem dni bi mu jebal mater, Čodrin foter Hitremu, po novem okrajnemu sodniku tovarišu Hriberšku Lojzu, in za to dal še eno plačo, čeprav ono jebanje ne bi imelo nič s kuplerajem. Zdaj, po novem, pa se mu je kar tako, iz čistega miru, ko mu je bes najbolj stiskal krofe, v misli prikradla pod streho prisiljena Marta in z njo v glavi se je nekaj zakotilo v njem, da je počasi oddrsal iz dvorane. Nihče ne sme videti, kako ga taca še vedno nemarno boli in kako mu rjuje v prsih, zato je ves bes skraspal v stisnjen gobec, da ja ni mogel kaj čvekniti.

Šele zunaj, na soncu in na samem, je zarulil kot onokrat v pretepu, naredil z besedami silo sodnikovi materi. Prav nemarno si jo je vzel, ko pa je izpustil iz dlani jajca in one, kar je podržal proti sodniji v hlače odeto, si je glasno zabičal, da ne gre več v partizane, pa če se nakloti stokrat toliko švabov, kot jih je že bilo in bodo vsi magari po tacah in nogah hkrati marširali čez naš svet. Zadelj njega lahko za njimi od našega ostane le še podplat.

Ni je, pravice. Če pa je, je pa kurba.

In je stal tako dolgo pred sodnijo, da se je po stopnicah oprezno priguncalo tudi onih pet, ki so skupaj s Habrom dali sodniji, kar so se jim namenili vzeti. Najprej mu hudič ni dal miru in je drsel z roko proti zadnjemu žepu, da so ja lahko vsi videli. Ko so začeli zastajati, je vedel, da v resnici še ni načel, pa naj sodnik počne, kar hoče. Dal jim je znak, naj se nehajo po stra-

ni pogledovati in se ritensko vleči tja, kjer so bili, saj jim nič noče. V njem pa se je veselo smejala.

Še je v njem partizan, samo Haber na pot z njim ne gre več. V nobeno gošo.

Potem so si opetnajsteni namignili in na jezo skupaj stopili do Karničnika. Na vampe in za vsakega po štefan žveplanega. Belega. In žemlje zraven. Pa še tople morajo biti. Šilihove. In hitro. Hitro. Se mudi.

Ko so pomalicali, so morali tistim štirim inventarcem, ki so iz dneva v dan drgnili isti kos Karničnikovega šanka, da se mu je že poznalo, žulili pa menda tudi vedno iz istega frakelca, dvakrat povedati, da zapirajo in naj hitro požrejo ali pa pustijo, saj se mudi, zakaj vsak čas bo zvonilo poldne.

So debelo požirali in še bolj tolsto gledali, pa voza ni bilo več mogoče ustaviti. Natakario, ono od pudinga, so poslali v klet popisat zaloge, in rada je stopila dol, kuharico in pomočnika so zaprli v shrambo na zadnjem dvorišču in ju pretentali, da je bilo slišati, kot da so dvakrat zaklenili, v resnici pa so ključ obrnili naprej in nato nazaj, tako da ni bil nihče nikjer zaprt in je bilo sploh vse tako, kot mora biti in je prav. Potem jih pri delu ni nihče motil. Nikogar.

Spominjajo se, tisti najbolj žejni, da je tri dni visel na vratih z ulične strani čez napis Zapiramo ob desetih škatlni pokrov z rdečimi črkami ZAPRTO. Za zagrnjenimi zavesami pa vse živo. Ko je v petek spet bilo tako kot minuli ponedeljek, so skozi priprta vrata prav na cesto dišale nove smrekove mize, v gostilni pa je bilo zaradi beline zoprnno svetlo. Čakali so le še na nove prte.

Nihče ni nič spraševal. Kot da je v gostilni vse od prejšnjega tedna ali nekaj let nazaj. Še najbolj zoprnno je bilo natakario, ki je kar naprej drgnila ultrapas na novem šanku in se vedno znova obračala po kozarce v omaro na desni, pa je ni bilo več tam, zakaj zdaj se je zadaj belila na pol steklena stalaža, tako da je lahko bilo na srednji polici postavljeno opozorilo, da se vsak namerno razbit kozarec zaračuna petkrat. Kdo bo razsojal o, namernem razbijanju, ni pisalo.

Se je pa čez nekaj mesecev upalo glasno šepetati, da je onih šest tisti ponedeljek, po razsodbi in obilni malici, razbilo ves, ampak res ves inventar, tako da si sodniku ni bilo treba beliti las, kam z iztoženim denarjem, zakaj vedelo se je, da ga je bilo obilo več, kot pa prvič storjene škode. Za njimi je bilo vse čedno polomljeno, a skrbno zloženo v kot pri oknu. Karničnik je lahko menda šele zdaj zares videl, kako velik lokal ima. Ampak to ga je prav bolelo šele čez dve leti, ko so mu ga jemali oni od zgoraj.

Sicer pa ni nihče zagotovo vedel, če je razbijalo onih šest divjakov; natakario ni v klet slišala ničesar, onadva v shrambi tudi ne – sta prelagala zaboje s krompirjem in preveč ropotala, da bi bilo kaj čuti. Se je Šegula še enkrat zastonj potil v svoji notes – ni bilo

kaj izvedeti, še manj zabeležiti. Tam, kjer bi moral pisati, so ostale črte še naprej same. So pa bili prisiljeni biti tudi na sodnji pošteni in dati ves denar za vse novo. Bilo je sicer manj prijazno, saj ni dišalo po starem, a je bilo trdnjše. Ko so še vrgli čez bele mizne plošče rdeče-bele kockaste prste, je gostilna kar sama od sebe potemnela in zadihala kot prej. In svoje je storil tobak. Dravin dim.

Tako se je Čodrinemu fotru bes prilepil na robove srca in ni nič več čepel na sredini in nemarno pritiskal na pamet in glas.

Aleksander Furlan

Spumlad

*Je res ale s'me morda sanja?
Guase, brvince, metule,
posuöd mrgoli, brenči jen leta uökule.
Mörbet je spumlad, zaduaste je spanja!*

*Kosička se gnjezdo je splela;
slamca pr slamce ukjep se drži,
skrita u rebide zdej jejčka vali,
de ne be mladiče mačka pojela.*

*An fnt jen ana pupa na zidke sedijo;
nekej se pravejo, na uho šepetajo,
nečko naprej z rokame se jegrajo
jen hitro jem urce bežijo.*

*U zemlo, spomlade se seje,
tu velà tude za leđi:
nej sejejo mlade, doker so puhne moči!
Doker sunce narlepše jem greje.*

Potem je v sredo, ko je bil mimo praznik AFŽ, še zadnjič požrl besedo in se odpravil v hosto, med svoje, zdaj že drugič. Pri belem dnevu. Kod bo kolovratil poslej, je vedel samo on in nekaj njegovih. Pa morda kdo izmed onih, ki jim je dano v ljudi tudi videti, ne samo vedeti zanje. No, s tistimi očmi v samem sebi, ki pa gredo drugemu naravnost v srčiko, to store.

Haber se je umaknil v ilegalo. Zabil se je. Konspiriral. In je začel z delom – kot ga je učil njegov komisar v najlepših časih. Ko se še sploh ni treba pomujati in kaj razumeti – gre v glavo kar samo od sebe. Samo mlad je treba biti in vse storiš. Tak, nov, mlad, se mu je posrečilo po vsem grdem biti zdaj še enkrat. Dalo se je začeti znova. Najprej pridobitev tehnične opreme. Samo naj se ne mudi. Počasi. Z občutkom. Od tega je vse odvisno. Črt. Pomagaj! Zadnjič te prosim. Kar govori, vse bom slišal in storil, kot boš rekel.

In je zaplodil Čodro.

Slovenci za danes

Zdomstvo - Emigracija

Mompera Janko Slabe, Matangy, Madagaskar, Afrika

Zaradi "tehničnih ovir" se šele po nekaj mesecih ponovno vračam k intervjujem, za katere skrbim v Mladiki že vrsto let. Tokrat me je spodbudilo to, da sem na TVS ujela košček pogovora z drobno, a žilavo in iskrivo pojavo gospoda Janka v slikoviti čepici malgaških domačinov, ki si je, obdan z vrsto etnografskih predmetov iz tistega okolja, oblačil neko tamkajšnje oblačilo iz močvirske trave, da bi čim boljše poznal svoje tamkajšnje izkušnje. Ves zanosen za svoje domačine z Madagaskarja in misijonsko goreč je dajal vtis človeka, ki bi najraje kot ptica dvignil krila in čimprej poletel tja dol. In res je imel poleteti en dan po tistem, ko sva se dobila v Ljubljani za tale pogovor. Bežen, a vendarle dovolj izčrpen pogovor. Tako se gospodu misijonarju (mompera je kot italijanski "reverendo" ali naš "oče") zahvaljujem na tem mestu za to, da mi je, čeprav sem ga nenapovedana ulovila kar v misijonski pisarni, žrtvoval nekaj ur za tale pogovor, in še isti dan poslal po pošti fotografije.

Zahvala pa tudi uredništvu Družine, da nama je odstopilo kotichek v svoji knjižnici. Naj opozorim še na to, da je naš današnji gost tudi pisec raziskave o malgaškem jeziku, izšla pa bo tudi njegova knjiga *Med Antešaki*.

Zora Tavčar

Hvala za prijazno razpoložljivost, saj vem, da že jutri odletite nazaj na Madagaskar in da sem Vas iztrgala nujnim opravkom in prijateljem; a prilika je bila prevabljava, da je ne bi izkoristila. Posebno ker ni lahko ujeti intervjuvancev, ki jih iščem po vseh kontinentih, zato jih moram "zgrabiti" pravi hip.

Čeprav sem si najin pogovor zapisovala sproti in sva začela "na koncu", naj se pri prepisovanju držim klasične sheme: začnite torej pri Vaši mladosti. Odkod ste, iz kakšne družine? Se Vas je tako ali drugače dotaknila vojna in povojni poboji?

Doma sem iz Rovt nad Logatcem, na razvodju med Poljansko dolino in Notranjsko, iz kmečke družine. Bilo nas je deset rojenih otrok, trije so umrli mladi. Oče je bil mali kmet na bolj hribovitem področju, za silo smo se preživeli, tako da so otroci šli zgodaj za pestrne in pastirje. Bilo je vzdušje klasične verne družine. Mama je bila zelo odprta, živahna, družabna in duhovita do zadnjega.

Med vojno - menda v Šentjoštu nad Horjulom - so se začele vaške straže in za njimi domobranstvo. Rovte so bile domobranske, preko dvesto moških je bilo pobitih v sami fari Rovte. Moj oče je bil v povojnih pobojih ubit med vojno je bil pri domobrancih trobentač v okolici Rovt. Šel se je javit, a se ni več vrnil. Zginil je v pokolih. Takrat sem bil star dobro leto, najmlajši v družini. Bil sem

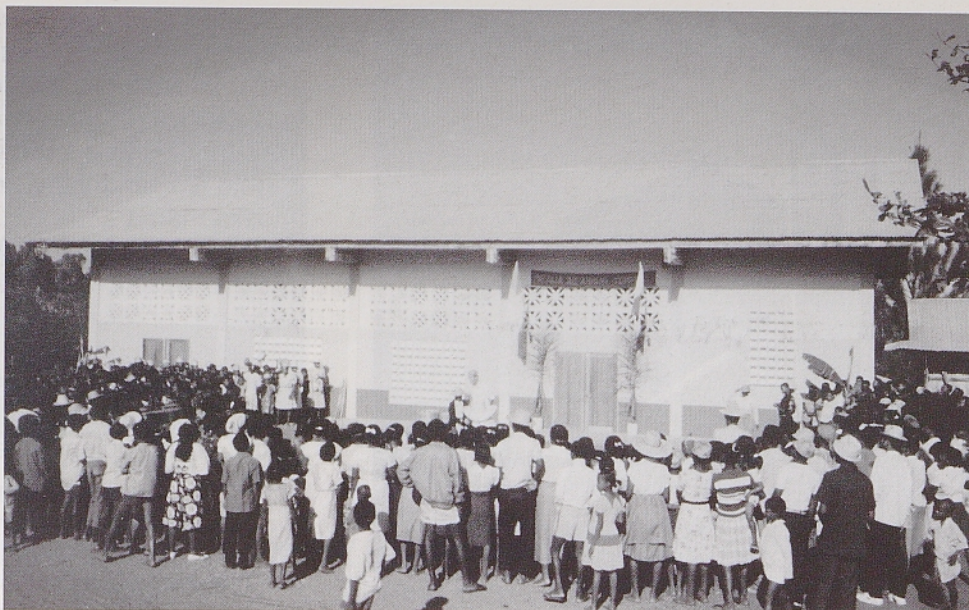

zelo bolan; brat mi je dal kri za transfuzijo in so me rešili.

Če vas je bilo deset in vas je ostalo sedem ali osem, katere poklice opravljajo Vaši bratje in sestere?

Župnijska dvorana v Matangy. (Sonja Masle)

Ena sestra je na kmetiji, ima štiri otroke. Ena je upokojenka, bila je tovarniška delavka, tudi eden od bratov je tovarniški delavec v pokoju. V Zaplani je en brat, tudi s štirimi otroki, delavec, ena sestra pa je bila v Izlakah gospodinja v župnišču, nato pa kuharica v tovarni. En brat živi v Kanadi, v Alberti, in je medicinski laboratorijski tehnik, eden pa je l. 1989 umrl za rakom, bil je kmet.

Pomudiva se nekoliko pri Vašem šolanju. Doma Vas najbrž niso mogli podpirati, malih semenišč še ni bilo, pa tudi na prihodnje semeniščnike so tista leta gledali postrani. Kako ste se prebijali skozi osnovno in srednjo šolo?

V Rovtah sem končal osnovno šolo, v Logatcu sem začel šesti razred, ko me je župnik v Litiji, Franc Klopčič, vzel k sebi, da sem od tam hodil v šolo v nižjo gimnazijo. Potem je prišel za župnika v Litijo gospod Merlak, kanonik, in skrbel zame. Kmalu pa sem že stanoval pri družinah in v zahvalo inštruiral in tako končal nižjo gimnazijo. Na višjo gimnazijo pa sem odšel v Pazin.

Že v sedmem razredu sem začel misliti na duhovniški poklic. Ko so zvedeli za moje želje, so mi konec osmega razreda ponudili štipendijo za srednjo tehnično šolo. Tudi ta šola bi mi bila všeč; a skrbelo me je, kdo bi potem vračal štipendijo, če bi šel nato na teologijo. Tako sem se odločil za malo semenišče, v Vipavi ga takrat še ni bilo.

V Pazinu so me tik pred maturo poklicali k vojakom. Tako sem imel le razred, matura pa me je čakala po končani vojaščini.

Pri vojaki sem bil nekako v "kazenski" kasarni med nepridipravi in problematičnimi ljudmi. In je prišel eden od UDBE in nas je klical posamično in mene med zadnjimi: zakaj hočem za duhovnika,

če imam koga v tujini, če si s kom dopisujem. Ko pa sem se vrnil, so me vojaki obstopili in spraševali, ali sem koga ubil ali napravil kak prestopke. Jaz sem seveda to zanikal. Niso verjeli, potem pa se je eden spomnil: "Onda si pop!"

Kot v svetem pismu: "Med razbojnike je bil prištet."

Kaj Vas je odločno usmerilo v študij teologije? In kdo so bili tam Vaši sošolci? Je bilo tedaj sploh kaj "poklicev"?

Na maturo sem se pripravljal že prej in tako sem lahko po končani vojaščini takoj vstopil v bogoslovje v Ljubljani. Z menoj so študirali takrat Franc Škulj, Jože Pacek, Jože Drolc, Niko Pavlič, Peter Hočevar in drugi.

Moj poklic je zorel že od otroških let. Ideal duhovnika mi je bil pokojni župnik Švajger v Rovtah. Zelo je bil dostopen, znal se je približati ljudem, istočasno je bil dostojanstven in urejen, imel je ugled, stvari, ki so navadno težko združljive. A bil je tudi duhovnik molitve. Bolj je izmolil naše poklice kot pa nas navduševal z besedo. V njegovem času so bile v fari štiri nove maše: jaz, Lojze Kavčič, Tone Trpin, in jezuit - misijonar Jože Lozar, pozneje pa še Jože Treven.

To je bil čas, ko je bilo v Sloveniji največ poklicev (od 1960 do 1975), morda tudi zato, ker je bilo med njimi mnogo sinov pobitih, pa tudi da bi se fantje ukopali veri, da bi jim je v tako ogroženem času ne izruvali.

Eno je postati duhovnik in oditi na župnijo, med domače ljudi, drugo pa je, pustiti vse in oditi v neznano, v daljne kraje misijonarit. In celo v Afriko! Kaj Vas je pripeljalo na Madagaskar?

Prim. dr. Mirjam Praprotnik – usmiljenka.

V bogoslovju so bili razni krožki in začel sem obiskovati vse: misijonski, literarni, evharistični, ekumenski in fotoklub. Nazadnje sem se odločil, da se posvetim misijonskemu in zelo sem se vživel. Ne vem, ali je bila v meni že kal misijonskega poklica ali pa jo je sprožil ta krožek. Potem je prišel na obisk škof z Madagaskarja prosit za misijonarje in tako sem navdušen prosil nadškofa Pogačnika, da bi me poslal na Madagaskar. Odločil je, da moram ostati nekaj let na župniji. Tako sem šel v Zagorje. Že prvo leto pa je prišel z Madagaskarja škof Viktor Rasafineahatratra in prosil za misijonarje in nadškof me je poklical, kaj mislim. "Samo vašega dovoljenja čakam." In septembra 1971 sem odšel naravnost na Madagaskar.

Kaj pa znanje jezikov? Kolikor se spomnim, je takrat v gimnazijah prevladovala srbohrvaščina in ruščina, kvečjemu še nekaj nemščine. Na daljnem otoku pa sta doma francoščina in v nešteta narečja razčlenjeni in zelo težki ter od evropskih močno različni afriški jeziki, predvsem malgaščina. Kje in v kolikem času ste se je naučili?

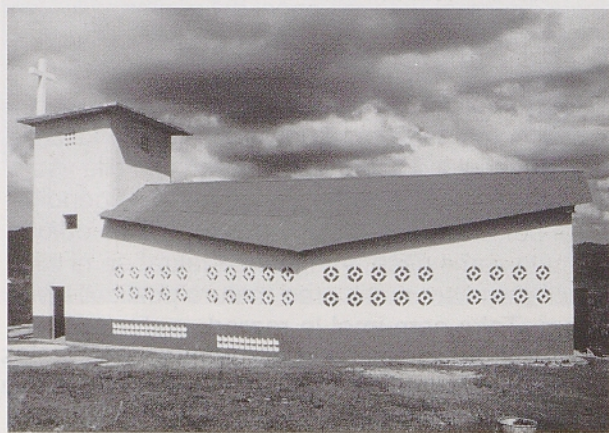
Ko sem odhajal na Madagaskar, sem v Parizu govoril le nemško, pravzaprav jecljal. Na Madagaskarju sem takoj obiskoval jezikovno avdiovizualni tečaj malgaškega jezika za misijonarje. Ta tečaj me je naučil najpotrebnejše malgaščine in mi priljubil ta jezik in mi obenem odprl nove poglede na jezike. Največje odkritje je bilo zame to, kako sta med seboj tesno povezana in odvisna drug od drugega jezik in vsakodnevno življenje ljudi. Drugačen način življenja zahteva tudi drugačen način izražanja in jezik tako že otroka vpelje v življenje, kakršno potem živi.

Najbolj zanimiva je pri njih sorodstvena terminologija: za brata in bratranca je samo en izraz: enako za sestre in sestrične ali za očete in strice ter za mamo in tete. Imajo pa popolnoma drug izraz za ujce, to je za mamine brate in bratrance. Rečejo jim "endrilahy", dobesedni prevod bi bil "moška mama".

Tako otrok že od samega začetka, ko se še uči govoriti, že loči očetovo sorodstvo od maminega. Mamini bratje in bratrance nimajo nič opraviti pri dediščini očetovega sorodstva. Vzrok za ta način izrazoslovja je bilo klansko življenje. Danes, ko prehajajo v družinsko življenje, za strica že dostikrat slišim opisno izražanje, namreč "očetov brat".

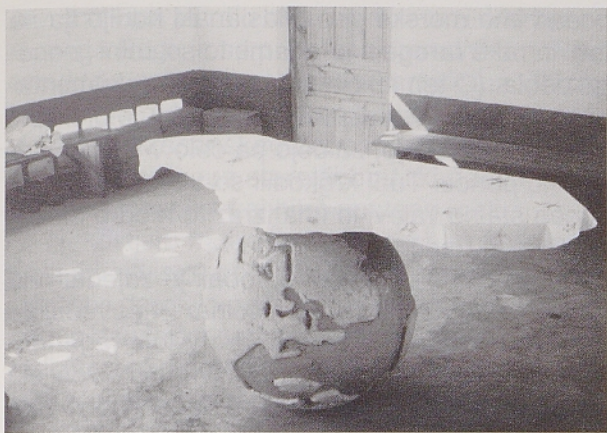
Sicer pa ima malgaški jezik sedemnajst narečij (kot je sedemnajst plemen). Najbolj pojoča sta dva. Nekatera narečja pa so trda. Sam dnevno uporabljam antesaščino, ki spada med bolj trda narečja. Zanimivo pa je to: če govorim antesaščino, po mojem govorjenju ne ugotovijo, da nisem Malgaš. Obenem pa se mi doma čudijo, da govorim po tolikih letih slovensko in tudi domače narečje brez tujega naglasa. Morda utegne biti podobnost med jezikoma v tonaliteti oziroma v zvočnosti obeh jezikov.

Ljubezen do domačinov in navdušenje nad malgaškim jezikom sta Vas napravili za ljubiteljskega jezikoslovca in narodopisca. Zdelo se Vam je neprijetno, če ne celo krivično, kako obravnavajo evropski lingvisti neevropske jezike in kako ne razumejo oz. ne upoštevajo njihovega duha. Tako ste se poglobili v malgaščino in o njej celo napisali knjigo, nakakšen slovar, razmišljanje o ustroju tega jezika in o tesni povezanosti ustroja tega jezika s posebnostmi njihovega življenja, tako rekoč zraslost njihove govorice z izročilom rodov. Tako drugačno pojmovanje rodovnih in medčloveških odnosov se torej

Cerkev v Nosoa pri Manambondro v obliki Noetove ladje z "hublo". (Blaž Gregorc)

Oltar v Nosoa: globus obrnjen tako, da je Madagaskar zgoraj in povečan v oltarno menzo. (Blaž Gregorc)

pozna tudi v samem ustroju jezika. Bi povedali nekaj o svoji raziskavi in navedli kak primer?

Moja knjiga o malgaškem jeziku je poskus paralele med jezikom in življenjem, nakakšna etnološka slovnica. Z njo sem imel namen spodbuditi kakega strokovnjaka, da bi napisal slovnico tega ali drugih afriških in sploh neevropskih jezikov, in sicer neodvisno od evropskega tipa slovnice.

Ta jezik ima samo koren ter predpone in pripone. S temi elementi ustvarja vse besedne oblike in besede. Predvsem pri osebnih imenih Malgaši besede družijo. Največkrat združijo po dva korena. Naj navedem primer:

TSARA NY TOETRANDRO AMORONISIRAKA AT SINANAŃA

Lep - vreme - na obali - vzhodni

Ta stavek je sestavljen takole:

TOETRA - stanje

ANDRO - dan

MORONY - ob robu

SIRAKA - obala

Malgaški jezik sem opazoval od 70. let do sedaj, pisal pa sem knjigo o njem okoli dve leti. Zdaj je računalniško obdelana in jo bomo izdali. Ima sedemdeset strani. Gre za nekakšen slovar besed in za stavke, ki so razloženi že med tekstom. Knjiga vsebuje tudi tabele. Ena predstavlja vzporednico z Aristotelovo filozofijo; s tabelo hočem prikazati s primeri, da je pri Aristotelu *relacija* samo pritika, za Malgaše pa je *relacija* bistveni del življenja. Zanje je nadvse pomembno to, ali sem nekomu oče, sin ali brat.

Druga tabela v knjigi pa je vzporednica nekaterih izrazov v francoščini in malgaščini. Gre za različno izražanje aktiva in pasiva v obeh jezikih in za moj poskus, kako naj bi prikazal to različnost tudi z nadomestnimi izrazi za to relacijo. Jaz sem

ugotovil to značilnost: za Malgaša je važen glagol lastnika in lastnine, komu dejanje pripada: pripadam jaz dejanju ali dejanje meni. Naj navedem primer:

MANIN I KOTO NY MOFO

Kruh je jeden od Kutuja.

NIHINANA MOFO I KOTO

Kutu je kruh.

ANGADIN I KOTO

Lopata od Kutuja. (Kutu je lastnik lopate).

(Kutu je osebno ime).

Madagaskar ni Afrika, kot se nasplošno misli, vsaj kar se tiče avtohtonega prebivalstva. Malgaši so malezijskega izvora, kar so dognali z analizo podobnosti jezikov, ki imajo skupne korene.

Madagaskar, ogromni otok v Indijskem oceanu, je svet zase. Mi lahko poveste kaj o njegovem podnebjju, rastju, rekah in gozdovih, obali in oceanu, predvsem v zvezi z življenjem tamkajšnjih plemen.

Podnebjje je subtropsko. Zahodna obala je suha in vroča, visoka planota ima zmerno klimo,

Vladimir Kos

Uvod v Binkošti: ves dan dežuje

*Ves dan umiva liste dež drevesom,
ah, koliko prahu na njih leži!*

*Umiva okna nebesu z zaveso,
ah, koliko se zvezd na njih zgubi!*

*Se ti ne zdi, da tudi v naju duša,
od zvezd zgorelih vsa zamazana,
želi dežjà si? Ali ni to – suša?*

Dežuje. Toda ne v vodnjak srcá.

Začetek, ki še zmeraj traja

*Pomlád je! Zlata, zemljasto zelena,
dreves, nebes in ptičkov, rož in trav.*

*Spod trsa kuka miška, polrjava.
Vodé pojo, kjer bil je molk leden.*

*Nekje s pomladjo srečava se mlada –
čepprav imam na vesti dokaj let –:
še zmeraj nama je srcé razpeto
v razsežnosti ljubeče vere nad.*

*Vijolice so v roki mi pozdravi:
nasmehneva se v tak dehteč spomin,
v skrivnost začetka, ki še zdaj ne mine –
saj bilk nihče do danes ni napravil.*

“Klostra” inkulturacija. (Janko Slabe)

vzhodna obala pa je vroča in vlažna. Sam živim na vzhodni obali.

Visoka planota ima evropske kulture. Na vzhodni obali pa imamo ananas, avokado, mango, liči (podobno debeli češnji), pomaranče in mandarine, kokos, oljno palmo, papajo, kruhovce, arašide, vanilij in poper, kavo in nageljnovcve žbice. Vse zelo rodi. Iz naših krajev izvažajo predvsem kavo in žbice, prehranjujejo pa se z rižem, manio, patatom (sladek krompir) ter kruhovcem. Vendar je vse odvisno od blagohotnosti narave. V skrajni sili jedo gomolje močvirske rastline “via”, ki ima okus, kot bi jedel “žaganje”.

April je pri nas kar sinonim za lakoto. Ta včasih traja ob slabi letini že od oktobra naprej do prve žetve konec maja. Vzroki so različni: če so poplave, ne dovolijo sajenja, in če še ciklon otrese kruhovce, potem ni kaj jesti.

Pokrajina je ravninska z griči, ki dosežejo do 60 metrov, obdani so z močvirjem in riževimi polji. Ker je dno reke pod morskim nivojem, je v suši premalo sladke vode, slana voda pa vdre do 15 kilometrov v notranjost. Narava je sama po sebi zelo lepa, ljudje pa jo uničujejo; industrije namreč ni, prebivalstvo pa narašča, zato obdelovalne površine večajo s krčenjem gozdov. To je velika škoda, to so gozdovi dragocenega trdega lesa; zelo lepa visoka drevesa.

Reka se imenuje Masianaka in ob njenem zgornjem in spodnjem toku živi plemo istega imena. Ker so neradi dajali drugim plemenom svoja dekleta, so dobili ime “maši janaka”, kar pomeni “skop otrok” ali “skopi starši, ki ne dajo otroka”.

Sam sem imel večino vernikov iz plemena “Rabakara” v kraju Matangy. (Prihaja od korena tangy - prilizniti se, kar res znajo, saj so edini dobili dekleta od Masianakov).

Do obale je 5 kilometrov zračne črte, a kar 17 kilometrov po cesti. Obala ima nevarne čeri in

ocean ima morske pse. Masianaki hodijo tja na lov na rake raroge s pirogami, to so čolni iz enega debla. (O teh ribičih smo naredili dokumentarec za slovensko zasavsko televizijo). Morski psi pirog ne napadajo, zaidejo pa celo v reko in odnesejo perice. Tudi krokodili so v rekah. Indijski ocean stalno valovi in ima izrazito modro barvo, bolj temno, močno.

Turistična zanimivost ob obali je zajeda, nad katero je 5 metrov visoka pečina. Pripovedujejo pa o tem kraju Ampanodaudrafy tole legendo: (Domačini slove po mnogoženstvu). Dve ženi sta se česali na pečini nad morjem. Ker ena ni zaupala drugi, se je ob njo privezala, druga pa jo je resnično porinila v prepad in tako sta obe zgrneli v praznino.

Kakšni so Antešaki, ki jih najbolj poznate, na videz in po svoji naravi? In kako sprejemajo krščanstvo, zlahka ali pa je zelo tuje njihovi prvotni veri? Kakšni kristjani so, ko sprejmejo našo vero? Koliko ste jih (po Baragovo) krstili oziroma kolikšen procent je med pogani vernikov?

Antešaki so zelo temne polti (nekateri Malgaši so zelo svetli); so manjši kot mi, čedni, lepo grajeni, gostoljubni in zgovorni. Odprti so veri in njih

Piroga v okolici Farafangane.

prvotna vera je zelo blizu stari zavezi. Verjamejo v enega Boga in se priporočajo prednikom. Kljub temu, da so v njih veri prvine animizma, jih raje imenujem nekristjane in ne pogane.

Bistvo krščanskega oznanila zanje je, da je Bog oče in Jezus starejši brat, ki naj jih vodi k Očetu. Marija jim kaj hitro postane mati.

Nekristjani molijo priložnostno: ko prosijo, ko se zahvaljujejo, ob žetvi in ob veselih trenutkih. Ob žetvi darujejo prve sadove Bogu, pa tudi živino mu darujejo v zahvalo. Boga in prednike kličejo tudi pred obrezo otroka in pri poroki. Zanje bi bilo krščanstvo čisto v redu, ko ne bi bilo nedeljske obvezne molitve, seveda pa kot kristjani vedo, da morajo sprejeti tudi to. Kot kristjani so verni, njih verska praksa pa je malce problematična.

V fari je 60.000 prebivalcev in imam tisoč krščenih. Podobno razmerje je pri protestantih.

Veliko ste v času svojega delovanja na Madagaskarju ustvaril tudi ne zgolj duhovnega, marveč tudi materialnega: cerkve, misijone, dvorane, hiše za sestre, oltarje, ornamentiko, tlake in strehe; za vse ste izrisali tudi načrte, skice, izbrali material in vodili dela, pa niste ne inženir - arhitekt ne stavbenik ne krovec in ne kipar ali umetniški ali tehnični risar. Pomeni, da Vas je - tako kot jezikoslovja in etnografije - izučila vsega samo Vaša ljubezen, Vaša misijonska zagnanost in neki vzvišeni cilj. Ste torej, bi rekla hudomušno, božji inženir in umetnik! Kateri so bili misijonski cilji, ki ste jih pri svojem izjemnem in zavidanje vzbujajočem delu želeli doseči? Kako torej pojmujeate svoje misijonstvo? - Opišite, prosim, tudi nekaj svojih del!

Misijonstvo pojmem kot oznanjevanje evangelija in kot delovanje za človeka v tem okviru. Gre mi tudi za civiliziranje. Gradnja stavb z domačini mi služi tudi za to, da jim pokažem, da so sposobni sami kaj narediti, imajo namreč čut manjvrednosti. Skupaj smo zgradili cerkev, dvorano, sestrsko hišo, misijon ter cerkve in poslopja po podružnicah. Za vse izdelam načrte sam, tako za zgradbo kot za notranjo opremo. Delal sem načrte tudi za druge misijonarje. Delal sem načrt za štiri cerkve, sam pa naredil eno župnijsko in eno podružnično. Tudi načrte za oltarje sem risal za druge, za svoj misijon pa sem jih nato tudi izdelal sam. V notranjščino in zunanjščino ter oltarje sem vnašal svoje ideje, predvsem krščansko in malgaško simboliko.

V središčih misijonov so stavbe zidane, na podeželju pa lesene, tlak je cementen. Na podeželju so stene lesene, streha pa pločevinasta. Najprej narišem načrt za kalup, nato vanj ulijemo cement. Za zunanje okraske in ornamentiko je kalupe zvaril laični misijonar Jože Letonja. Tu na sliki vidite te okraske "klostrá". Ti "klostrá" so sestavljeni iz

Marijina družba med plesom prinaša vodo za blagoslov. (Sonja Mastle)

posameznih kosov 60x60 cm in nato vzdani v steno. Ta tip krašenja je neke vrste inkulturacija, ker se v njem prepletajo malgaški in krščanski elementi. Na sliki lahko vidite take "klostra" od blizu in cerkev, ki po obliki ponazarja Noetovo barko. Zamislil sem si jo in jo izdelal po navedku iz svetega pisma o Noetovi barki: "Ladja na suhem". To je delo mojih vernikov pod mojim vodstvom.

Ko smo že toliko poudarjali drugačnost Malgašev, ali bi nam prikazali njihovo vsakdanje življenje: kje žive, kako se hranijo in spe, kako se oblačijo. In še to, katere živali so za otok značilne?

Malgaši so včasih živeli v zelo strnjenih vaseh, po mojem zaradi obrambe pred sovražnikom. Danes si vsak poišče košček zemlje, na katerem postavi svojo hišo in v njej živi s svojo družino. S tem se tudi počasi razbija klansko življenje in prehaja v družinsko. V vasi ostanejo ljudje, ki niso zmožni fizičnih naporov.

Značilnost Madagaskarja so *rodbinske hiše*, v katerih se odvija življenje celotne rodovine. V njih sicer nihče ne živi, a v rodbinski hiši ležijo pokojni pred pogrebom, tam obrezujejo dečke in tam se odvijajo družinski pogovori, pri katerih rešujejo različne skupne probleme. Hiša se imenuje "tranobe", pogovori pa so "kabary".

Z bratom Francem.

Družinska hiša pa ima povprečno 4x2 m. Na jugu je ognjišče, vhod je na zahodu. Vrata so tudi na vzhodu, a jih odprejo le v času vročine za prepah. Mati se drži ob ognjišču, očetov prostor pa je ob vzhodni steni blizu ognjišča. To je častno mesto. Otroci pa se zadržujejo ob vratih. Spijo na tleh na slamnatih preprogah. Te zjutraj zvijejo in jih postavijo v kot ali na poseben vzvišen prostor.

Jejo na tleh. V ta namen imajo pletene podstavke iz močvirske trave. (Kot so iz močvirske

trave tudi preproge za spanje). Za pribor imajo samo žlico. Če je žlic premalo, gostom dajo bananin list, iz katerega si vsak sam zvije žlico.

Oblačijo se kot v Evropi, vendar k temu dodajo neke vrste predpasnik, imenovan *salová* (izgovori šaluvá), to je velika ruta, ki se ogrne okrog pasu in preveže; zelo je pisana, z živahnimi ornamentami in vzorci. Od tega *salova* se ne ločijo, tudi na tržnico gredo z njim. Za mašo si nadenejo posebno lepo *salovo*. Za moške je oblačilo pri delu "kabay", to je iz slame spleten telovnik, ki ščiti pred žgočim soncem in pred mrzlimi kapljami dežja. Moško oblačilo, ki se že malo uporablja, pa je "sambortry" (šamburí). To je kos blaga, s kakršnim se opašejo med nogami in okrog pasu in se nosi v vročini. V starih časih pa so šamburí delali iz lubja nekega drevesa, morda bananovca, ki so ga morali prej namočiti, da se je oblačilo uleglo po telesu. Dokler niso poznali blaga, so tudi obleko pletli iz močvirske trave.

Antešaki so hodili delat tudi do 600 kilometrov oddaljenega pristanišča Roaneašina, kjer so zaslužili za obleko zase in za bodočo ženo in pa za posodo. (Prej so namreč kuhali kar v bambusovem deblu).

Tkejo ročno, brez stavev in iz močvirske trave. Te trave so različne, nekatere široke in grobe za preproge, druge pa drobne in nežne za obleko. Riž kuhajo brez začimb in brez soli; dodajo pa olje, če ga imajo. Pač pa solijo prikuho iz špinači podobne trave. Meso jedo ponavadi le ob skupnih dogodkih: goveje, perutnino in ribe, tudi svinjsko meso, če ni tabu.

Pri stopanju riža. (Janko Slabe)

Dragoceni gozdovi puščajo prostor ojstrici. (Janko Slabe)

Kar se živali tiče, zveri ni, imamo pa divje prašiče, opice maki, lisice, divji mački podoben adžov, ki ne pleza in krade kure. Žal imamo tudi pajka črno vdovo, katerega pik je smrten. Tudi mene je pičila črna vdova, imel sem nekaj ur neznošnjih bolečin in dva dni sem bil v nezavesti. Smrti so me rešili domačini, ki so mi dali najprej ogaben čaj za bruhanje, nato pa so me masirali s prahom posebnega lesa, ki ga naribajo ob zdravilnem kamnu. Tako sem oživel in spet shodil.

Kako neki poteka Vaš delovni dan? Ob skrbi za duha in zdravje, za zadovoljstvo in delavnost domačinov, ob obiskovanju ogromne fare s podružnicami na težko prehodnem terenu, ob pisanju slovarja in slovnice pa celo ob pisanju knjige - dnevnika, ali imate sploh še kaj časa za zbran trenutek - ali za kak osebni obisk k prijatelju misijonarju?

Moj delovni dan je skozi dvajset let skoraj isti. Vstanem ob sončnem vzhodu, nato brevir in maša, po maši sprejem ljudi za razne potrebe, nato zajtrk. Po zajtrku razdelitev dela delavcem ter nato nadziranje dela in pomoč pri njihovih opravilih (na primer gradnja zvonika in cerkve; sajenje riža). Vmes in popoldne pa skrbim za materialne potrebe ljudi, oskrbim jih s preprostimi zdravili ter jim pomagam in svetujem v stiski. Obiski na oddaljene podružnice pa so na sporedu bolj ob nedeljah.

Najprej sem si kuhal sam. Potem sem naučil domačina pripravljati slovensko jedajo. Odkar so prišle sestre, sem pa na hrani pri njih.

Ko se zvečeri, je čas za osebno zbranost. Ljudje mislijo, da mi je dolgčas, če sem sam. Takrat pišem članke, tudi za *Katoliške misijone*, pišem

pošto. Sedaj čaka natisa tudi moja knjiga *Med Antešaki*: sociološko - etnografska opazovanja in dnevnik. Izšel bo v slovenščini. Napisal pa sem tudi slovar in slovnico malgaškega jezika. Pobudnik je bil profesor Trstenjak, ki me je vprašal, če obstaja v malgaščini glagol "biti". Pa tudi Malgaši so me prosili, naj o njihovem jeziku kaj napišem. V času bolezni, po infarktu l. 1993, sem bil na Madagaskarju v bolnici in nato v Sloveniji in sem ves čas delal na tej raziskavi, praktično do zdaj, ko sem jo končal, razen dodatkov.

Misijonar nima lastnih dohodkov. Navadno živi skrajno skromno. Vendar potrebuje denar za gradnje, za zdravila in še za marsikaj, če hoče pomagati ljudem. Potem so tu še bogoslužni predmeti, vzgojne knjige ipd. Od kod Vam sredstva?

Za dnevne potrebe imamo le darove dobrotnikov, za večje potrebe, na primer za gradnje, pa nam pomagajo razne mednarodne organizacije kot *Cerkev v stiski*, *Tirikraljevska akcija* v Avstriji in podobne.

Po svetu in tudi v Sloveniji je zaslovel po svojem delu za "brezprizornike" in po knjigi o tem svojem delu argentinski Slovenec, misijonar Pedro Opeka. Živela sta razmeroma blizu in menda celo nekaj časa sodelovala. Bi povedali nekaj besed tudi o tem?

Katere so bile Vaše zadnje zadolžitve, preden ste prišli v Slovenijo in h katerim se spet vračate. In, ženska radovednost: Vaše prevozno sredstvo po župniji, razsežni kot cela Slovenija ali še več?

Imate tudi kakšno "desno roko", ki Vam pomaga pri delu in Vam svetuje?

Z gospodom Pedrom Opeko sva živela v sosednjih župnijah in dosti debatirala. Navadno sem

V naravi proti visoki planoti. (Janko Slabe)

hodil jaz k njemu na pogovore. Sodelovala sva približno deset let. Čeprav sva bila različnih mnenj, sva jih znala usklajevati. Zdaj pa sva 800 kilometrov narazen. On je zdaj v glavnem mestu ravnatelj bogoslovja lazaristov. Opravil je ogromno delo. Videl je stisko brezdomcev in se popolnoma posvetil njim in jim z uvajanjem v delo dvigal njih človeško dostojanstvo. S skupnimi močmi so gradili svoje hiše, zdaj je tam nastalo že več naselij. Le v dostojnem družinskem življenju v svojem domu lahko človek živi duhovno kvalitetno življenje: iz tega prepričanja je izhajal.

Zadnje desetletje se posvečam predvsem vzgoji katehistov. V šestih župnijah sem imel vsaka dva meseca od dva do pet dni srečanja z njimi. Tam smo pripravljali nedeljske pridige, brali sveto pismo, poglobljali vero ob katekizmu. Da bi jih spodbudil k branju in jim privzgojil ljubezen do knjige, sem jim vsakokrat dal knjigo verske ali splošno kulturne vsebine zastonj; kdor je naredil izpit in dokazal, da je knjigo prebral, je dobil novo.

Sprva sem se vozil z motorjem, potem pa sem dobil od slovenske MIVE v dar avto Toyota Land Cruiser in se vozim z njim. Moja desna roka so katehisti po podružnicah, župnijski svet in vizitator katehistov. Župnijski sveti imajo velik ugled in moč. V njih so zbrani pametni ljudje, ki mi znajo modro svetovati in okolica spoštuje njih mnenje in odločitve.

Kako ste kot Slovenec v Afriki zvedeli za osamosvojitve Slovenije in kako ste sprejeli novico o novi slovenski državi? Kako pa ste jo sprejeli pozneje, ko ste si jo ogledali od blizu? Vas je kaj presenetil novi, osvobojeni Slovenec? Pozitivno ali negativno?

Osvoboditev in osamosvojitve Slovenije sem spremljal, čeprav je bila na otoku slaba medijska obveščenaost in še ta enostranska, preko francoskega radia iz Pariza. Takrat sem bil zaskrbljen, nato pa, ob razvoju dogodkov, vesel in zadovoljen. Doma pa pozneje malo razočaran. Premalo je prepuščena beseda drugim: tisti, ki so imeli besedo prej, jo hočejo obdržati tudi zdaj. Je pa le občutna svoboda izražanja v primeri s prejšnjim časom. Na fari, kjer sem delal, pa tudi v domači vasi sem opazil, da materialni napredek človeka ni zboljšal, še zmeraj ostajajo isti osebni problemi, kot so bili včasih ali kot so na Madagaskarju: razočaranost v zakonu, razvrednotenje družine, iskanje nečesa neznanega, ker kljub hlastanju po materialnem blagostanje človeka ne poteši. Opaziti je tudi prehod iz tradicionalnega krščanstva v bolj osebno vero. Tu smo še na mostu - še nismo prišli čezenj.

Ob tako težki, a hkrati uspešni in, če Vas človek gleda in posluša, tudi nekam osrečujoči, bogati življenjski poti Vas je gotovo izkušnja naučila marsikatero modrosti. Bi nam posredovali svoje vodilo, ki Vam je pomagalo premostiti vse zapreke in Vas naučilo vztrajati, upati, biti pogumen in vesel?

Odgovoril bi, kot odgovori v filmu *Moje pesmi, moje sanje* junakinja Marija: "Kjer Bog zapre vrata, tam odpre okno!" Ko sem bil najbolj potr, je Bog poskrbel za vesel dogodek, ki mi je dvignil moralo. Da bi se ob uspehih ne poviševal, pa je pustil, da so se v moje delo prikradli problemi. Zaupati moramo v božjo pomoč, čeprav nam jo Bog pošlje tam, kjer jo najmanj pričakujemo.

Žlahtne bezgove kobule

Bruna Pertot

Je neizpodbitno žlahtno to pegasto bitje, ki se s številnimi nogami vrašča v grape, doline in strmine ter se je pravkar polilo z mehkim zelenilom, je razprlo velike dežnikaste cvetove, medene žlahtne pakobule: vonjajo težko in opojno, kakor vsi pripadniki te številne družine, ki ji pravimo kovačnikovke (lat. caprifoliacee).

Zdaj bezgovi atomi potujejo po zraku, najbolj jih čutimo o mraku in v južnem vremenu; potuje cvetni prah drobnih in prelepih cvetov, čigar lepoto je narava zastrla z majhnostjo, da bi bila vidna samo pozornemu in izbranemu očesu.

Pa so se cveti združili v socvetja, morda da bi lažje kljubovali vetrovom in življenju. In vsak je v svoji belini popoln, vsak s svojimi peterimi venčnimi listi, s prašniki in pestiči, vsak s svojim malim načrtom in nastavkom za bodočo jagodo, ki bo nosila v sebi celo vrsto vitaminov, kislin, sladkorjev in eteričnih olj in mineralnih snovi: o tem bi vedele marsikaj povedati ptice, ki se s tem bogastvom hranijo, da so lahko kos letenju in življenju v zraku.

Pa niso samo lepe in zanimive te bezgove kobule, so tudi dobre in zdravilne, ne le posušene za čaje in prelive proti nahodu in gripi, temveč za slasten priboljšek za pomladni večer.

Nekoč so jih gospodinje s posrečenim kuharskim navdihom pripravljale za večerjo, povsod tam, kjer je bezeg doma, od Sredozemlja do Kavkaza. Mojstrsko

so jih držale za rep in jih namakale v tekoče testo za palačinke, le nekoliko gostejše je moralo biti, da se je moglo oprijeti cvetja in poromati v ponev, iz katere se je kadilo maslo, olje ali mast.

Če je čas dopuščal, so beljake dodajale testu prav nazadnje, potem ko so jih steple in doteple v trd sneg, da se je testo razevelo kakor roža. Ljubiteljem in zbirateljem kuharskih dobrot ni moglo uiti to sladko in scerfrano, rumeno zapečeno cvetje, posuto z vanilijevim sladkorjem, ki mora brž na mizo, da se še toplo pokadi pod nosom; tako tu in tam te dobrote še srečamo v kakšni dragoceni izdaji pozabljenih receptov iz tistih starih časov. Starih koliko? Včasih prav zelo. Pa nekje sta le morala tičati veda in poznavanje rastlin in njih lastnosti takrat, ko je pismenost bila redkejša kot zlato in knjiga menda še redkejša.

Iz roda v rod so si žene podajale ustno izročilo, kako pripraviti to in ono: pravila in mere, številke in navsote. Pa ni vsaka povedala rada, koliko, kaj in kako in je ljubosumno tiščala skrivnosti le zase. A ne vsaka.

Nekoč mi je teta prinesla iz Slovenije steklenico z napisom "bezgov sirup" in z obeskom okrog vratu; obesek, droben kartonček hranim še danes. Takole pravi: trideset bezgovih cvetov in zrezano lupino dveh limon namakaš za celih štiriindvajset ur v mrzli vodi, nato jih stisneš skozi čisto platno; dodaš tri kilograme sladkorja in sok petih limon ter brez segrevanja mešaš, da postane gosta tekočina, ki jo shraniš na suhem, v temnih in skrbno zamašenih steklenicah. Rok trajanja: dvanajst mesecev.

Bolj kot sirup me je razveselil recept. Toda za tisto leto se je zdelo, da je prišel prepozno; bezeg je že odcvetel in hitel v zorenje, v sočnost jagod za marmelade, čežane in želee in pa za tisto legendarno bezgovo vino, ki mora vreti celih deset tednov, a se v neveščih rokah s približnim obvladanjem pravil izpremeni v prav tako imeniten kis.

Toda ne. Za lučaj od nas, visoko na planoti, ob robu kraške dolinice, je ponekod bil še v cvetu in tako sem ga dobila od znancev. Pobirali smo ga v vrtoglavi višini, daleč od ljudi in njihovih strupenih vrečk, pripravkov in škropljenja, v dotiku s samim nebom.

Tisto poletje je poteklo v znamenju bezgovega sirupa. Pa ne samo: v vročih pasjih dneh je prihajal na mizo v obliki sladoleda, okrašenega s smetano in jagodo v grebenu.

"Pomisli, bezgov sladole!" je zamišljeno razglabljala teta, ki ni nikoli mogla pozabiti lakote iz otroških let in se sladkala.

Pa je, vsaj v naših normalnih razmerah, dokaj preprosto in enostavno: le sirup vzameš, da je lepo leden ter mu dodaš za polovico njegove teže smetane, stolčene v trd sneg. In še zrno soli, če ti je tako všeč. Ostalo opravi zmrzovalnik. Še niti strojčka, ne mešalca ni treba, če ga ni pri hiši. Samo z vilicami zdrobiš in zmečkaš vse skupaj.

"Pomisli, bezgov sladole," je bila belolasa sorodnica zadovoljna, da je bistveno pripomogla k njegovemu zgolj slučajnemu nastanku.

A že je poletje steklo mimo, prevroče in prekratko, jesen je ogolila bezeg, ki je razkazoval vso svojo goloto s pegami posuto. Pa je bezeg tudi v tisti jesenski goloti zdravilen, dragocen od nog do glave, tako da nima miru ne poleti ne pozimi pred človekom, ki mu obira zdaj cvet, zdaj sad, enkrat lubje in drugič korenine. Morda ga je zato njegov obrambni sistem obdaril tudi s kapljico strupa, da ga ne bi izkoriščali preko mere, saj, kar je preveč, je preveč. Kot vse. V velikih količinah sta bezgovo lubje in zelenje škodljiva. Tudi zrele jagode nas opozarjajo: "Cave! Pazi!" Če jih uživamo surove, nas lahko položijo v posteljo, kakšna škoda sedaj, na pomlad!

Sambucus nigra, bezeg. Spet je napočil njegov zlati čas. Kako je lep, kako dehteč – kako bi nam ne bil všeč!

V slovenska obzorja in čez...

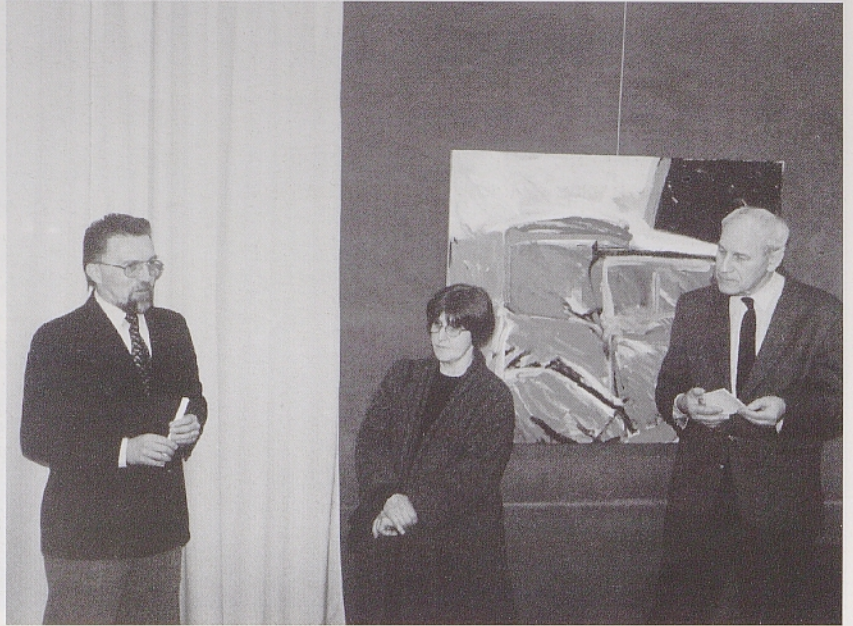
Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da...

- da bodo na srečanju koprške škofije s papežem Janezom Pavlom II. v Postojni visokemu gostu poklonili naslednje darove: olje iz Istre, sol iz Sečovelj, brkinska jabolka, pšenico v rasti iz Vipavske doline, gnjat in teran s Krasa, briške češnje, tolminski sir in idrijske čipke...
- da je bivša vzhodnonemška tajna policija STASI v treh letih angažirala kar 130 oficirjev, da so stražili hišo disidentskega filozofa Roberta Havemanna, nekoč borca proti Hitlerju...
- da je v nekem pismu ljubljanskemu *Delu* z dne 13. aprila neki dopisnik s Koprškega označil Zmaga Jelinčiča, poslanca v slovenskem parlamentu, kot "obsojenega cerkvenega tatiča in produkt udbovske gnusobe"...
- da je v Avstriji izšla v nemščini v 3000 izvodih bogato ilustrirana knjiga o bivšem slovenskem partizanu, partijcu in miličniku Francu Špeliču, ki je danes katoliški duhovnik in povrh obdarovan s Kristusovimi stigmi...
- da je znani slovenski jezuit in slikar p. Marko Ivan Rupnik v mešanem stilu srednjeveškega Giotta in ekspresionizma 20. stoletja, bizantinskih ikon in moderne umetnosti poslikal apsido in sprednji del oltarne mize v župnijski kapeli Sv. Martina v francoskem mestu Troyes...
- da jezuit p. Štrubelj pripravlja knjigo ob 90-letnici Zavoda sv. Stanislava v Šentvidu pri Ljubljani, ki je kot znano po nemško-komunističnem opustošenju spet oživel in spodbudno deluje...
- na tržaški osrednji železniški postaji zvočniki sporočajo prihode in odhode v štirih jezikih: italijanščini, slovenščini, angleščini in nemščini...
- da je mariborski profesor Baš v strahu pred Nemci dal Slomškov kip v mavcu, delo kiparke Karle Bulovčeve – in ki je bil 13. aprila v bronu postavljen pred cerkvijo sv. Danijela v Celju – strokovno razžagati na trinajst različnih kosov...

Društvo slovenskih izobražencev na vrhu sezone

Kroniko prireditev, ki jih DSI prireja v Peterlinovi dvorani smo v prejšnji številki Mladike zabeležili do sredine marca. V ponedeljek, 18. marca, pa je bila gost večera zgodovinarica Jera Vodušek Starič, ki je v sklopu zgodovinskega niza, ki ga letos spomladi organizira Društvo slovenskih izobražencev, predavala o novih pogledih na konec druge svetovne vojne. V sklopu istega niza je naslednji ponedeljek, 25. marca, predaval zgodovinar dr. Dušan Biber na temo "Za kuljami tržaške krize 1945". V ponedeljek, 1. aprila, je kot pripravo na Veliko noč podal velikonočno duhovno misel duhovnik gospod Dušan Jakomin. Naslednji ponedeljek, 15. aprila, so v Peterlinovi dvorani podelili nagrado Vstajenje profesorjema Radu Lenčku in Jožetu Velikonji. 22. aprila je v Peterlinovi dvorani nastopil mladi slovenski teolog mag. Primož Krečič, ki je govoril o državotvornem pomenu papeževega obiska na Primorskem. Predavatelja je predstavil Milan Gre-

Državni sekretar Silvester Gaberšček (levo) in slikarka Mira Ličen Krmptič ob otvoritvi razstave v Peterlinovi dvorani.

gorič. Zadnji ponedeljek v aprilu je bil spet posvečen zgodovinskemu ciklusu. Predaval pa je mag. Boris Mlakar in sicer o nasprotnikih partizanstva ob koncu vojne. Zgodovinski cikel se z njegovim predavanjem skoraj izteka, doživel pa je izreden uspeh in zanimanje poslušalcev, kar se je poznalo tudi pri živahnih in dolgih razpravah.

UMRLA PREVAJALKA GITICA JAKOPIN

Dne 9. marca je umrla pisateljica in prevajalka Gitica Jakopin. Rodila se je 14. avgusta 1928 v Leskovcu pri Krškem in študirala romanistiko in germanistiko v Ljubljani. Prevedla je Tolstojevo Ano Karenino, vrsto del Jacka Londona in drugih pisateljev.

Zgodovinar dr. Dušan Biber in Ivo Jevnikar (levo) ter pogled v dvorano med serijo predavanj o Sloveniji v letu 1945.

Otroški in mladinski zbori med zaključno skupno pesmijo na odru Kulturnega doma.

26. Pesem mladih v Trstu

V Kulturnem domu v Trstu je bila 24. marca 26. Pesem mladih. Revija prireja Zveza cerkvenih pevskih zborov, pritegnila pa je 14 skupin. Uvodno misel je podala Olga Tavčar. Pod vodstvom Giorgine Pisani in ob spremljavi instrumentalne skupine Rojan so vsi nastopajoči na koncu zapeli starejšo skladbo Matije Tomca z novim besedilom Saše Martelanca Naj zapojemo veselo. Zastopstvo iz Republike Slovenije je med prireditvijo slovesno podelilo Gallusovo listino dirigentu in glasbenemu pedagogu Francu Pohajaču.

Med nagovorom učiteljice Olge Tavčar.

DVE KNJIGI O SLOVENIJI IN ITALIJI

Slovenski zunanji minister Zoran Thaler je 25. marca predstavil v Ljubljani dve knjigi, ki govorita o nelahkih slovensko-italijanskih odnosih. Gre za Belo knjigo, v kateri sta predstavila vrsto dokumentov Jože Šušmelj in Branko Gradišnik, in za študijo zgodovinarja dr. Borisa Gombača Slovenija, Italija - od preziranja do priznanja.

ALEKSIJ PREGARC 60-LETNIK

Pesnik, igralec in režiser Aleksij Pregarc iz Ricmanj je 28. marca praznoval 60-letnico. V času življenjskega jubileja je bil na kulturnem gostovanju med Slovenci v Argentini.

MSGR. OSKAR SIMČIČ 70-LETNIK

Goriški škofov vikar za Slovence, nadškofijski kancler, predsednik Goriške Mohorjeve družbe msgr. dr. Oskar Simčič je 4. maja praznoval 70-letnico.

ODER '90

Goriška amaterska gledališka skupina Oder '90, ki dela že šest let, je v Kulturnem domu v Gorici 10. marca predstavila novo premiero, in sicer Franceta Bevka Krivdo. Režiral je Darko Komac.

UMRL AKADEMIK SERGIJ VILFAN

Marca je umrl pravnik, arhivist in pravni zgodovinar Sergij Vilfan. Rodil se je v Trstu 5. aprila 1919, nato je z družino (oče, ki je bil brat politika in poslanca Josipa, je bil jugoslovanski diplomat) živel po Evropi, od 1931 pa v Ljubljani, kjer je doštudiral pravo. 20 let je bil ravnatelj Mestnega arhiva v Ljubljani, nato profesor na pravni fakulteti. Veliko je predaval v tujini. V slovenščini, potem pa v nemščini je izdal Pravno zgodovino Slovencev od naselitve do zloma stare Jugoslavije (1962 oz. 1968). Pisal je tudi o gospodarski in družbeni zgodovini, etnoloških vprašanjih ter arhivistiki. Sodeloval je pri pogajanjih o vračanju kulturnih predmetov, ki so jih med vojno odnesli iz Jugoslavije. Redni član SAZU je postal leta 1983.

50-LETNICA ZADNJEGA DOMA IN SVETA

Konec lanskega leta je izšel v Mariboru 8. zbornik Dom in svet, ki ga ureja dr. Stanko Janežič, izdaja pa Slomškova založba (Slovenski trg 20, Maribor). Posvečen je 50-letnici zadnjega letnika revije Dom in svet in pa konca vojne. Na 287 straneh so objavljeni prispevki kakih 40 avtorjev. Med drugim je iz novomeške Rasti iz leta 1993 ponatisnjen poglobljen intervju Marte Filli z belokranjsko-tržaškim pesnikom prof. Vinkom Beličičem.

PROF. POZZETTO O VIDMU IN FURLANIJI

Ugledna založba razstavnih katalogov in umetnostnih knjig Electa je izdala umetnostni vodnik po sodobnem Vidmu in okolici, ki ga je napisal prof. arh. Marko Pozzetto iz Trsta. Žepni knjigi je naslov Guida all'architettura del Novecento di Udine e provincia. Uvodna sestavka pa sta prispevala Giuliano Cresleri in pisatelj Carlo Sgorlon.

TIGR

Dvojna številka Borca 544-545 je zbornik z naslovom TIGR, Proti duhovnemu genocidu fašizma nad Primorci 1918-1941. Pripravil ga je Borut Rutar. Gradivo, tudi fotografsko, je dal na voljo avtorjev sorodnik in dolgoletni pisec spominskih člankov o tigrovcih Anton Rutar.

Pisatelj Boris Pahor je na barkovljanskem sedežu pomorskega društva Sirena predstavil knjigo kap. Bruna Lisjaka "Slovensko pomorsko ribištvo skozi stoletja".

UMRL PROF. ARNALDO BRESSAN

Po daljši bolezni je sredi marca umrl prevajalec in profesor za slovenski jezik in književnost na leposlovnih fakulteti tržaške univerze Arnaldo Bressan. Rodil se je 18. maja 1933 v Izoli in maturiral leta 1952 v Kopru. Nato se je izselil v Milan, kjer se je uveljavil kot pesnik, urednik in esejist. Leta 1977 je izdal italijanski prevod Cankarjevega Hlapca Jerneja (zal. Feltrinelli), nato Martina Kačurja, dve zbirki pesmi Cirila Zlobca, Bartolov Alamut. V italijanski in slovenski izdaji so izšli njegovi eseji o slovenski književnosti v knjigi Pustolovščina besede (1985), leta 1990 pa še v italijanski monografiji o Danteju pri Slovencih. Z akademskim letom 1987-88 je prevzel stolico za slovenski jezik in književnost na videmski, pet let kasneje pa na tržaški univerzi.

OF V LJUBLJANI

Pod tem naslovom je Lojz Tršan objavil študijo, ki nosi podnaslov Organiziranost v času italijanske okupacije 1941-1943. Gre za dopolnjeno magistrsko nalogo iz leta 1990, ki jo je izdal Arhiv RS v 300 izvodih.

24. DOSP

V Piranu je bilo 19. aprila 24. Dijaško obmejno srečanje Primorske. Sodelovalo je skupno 26 šol iz matične Slovenije, Trsta in Gorice, vključno z nekaterimi italijanskimi zavodi tako iz Istre kot iz zamejstva.

NA HRBTU VALA

Ob 60-letnici pesnika, urednika in ravnatelja Slovenskega stalnega gledališča v Trstu Miroslava Košute je pri tržaški založbi Devin izšla zbirka njegovih člankov in slavnostnih govorov zadnjih dveh desetletij. Knjigo z naslovom Na hrbtu vala so predstavili 22. marca v Trstu, govori pa zlasti o narodnosti, manjšinskem položaju in kulturi.

LENČKOVE IZBRANE RAZPRAVE

Pri Slovenski matici je izšla zbirka spisov o slovenskem jezikoslovju izpod peresa profesorja na Columbijski univerzi v New Yorku Rada Lenčka Izbrane razprave in eseji. Uredila jo je Marta Pirnat Greenberg. Razprave so prevedene iz angleščine.

50 LET PASTIRČKA

Osmi, aprilski številka otroške revije Pastirček je izšla z zlatim robom. List, ki so ga ustanovili kateheti, izhaja v Gorici in je dosegel 50-letnico.

GORICA V SLOVENSKI KNJIŽEVNOSTI

To je naslov vsebinsko in oblikovno bogate knjige, ki jo je ob bližnji tisočletnici prve znane pisne omembe Gorice izdala Goriška Mohorjeva družba. Uvodna razprava in izbor leposlovnih besedil sta delo prof. Lojzke Bratuž, oprema pa Franka Žerjala. Predstavitev "najlepše knjige GMD" je bila 11. aprila na goriškem gradu.

Slovenski šopek

Otroški zbor Slovenski šopek iz Mačkolj, ki ga je ustanovila Ljuba Smotlak, zdaj pa ga vodi Marina Šturman, je 14. aprila praznoval svojo 25-letnico v domači Srenjski hiši. Kot gost je nastopil svetoivanski zbor Kresnice, ki ga vodi s. Karmen Koren, govorili pa so dolinski župan Boris Pangerc, župnik Žarko Škerlj, slavnostni govornik Saša Martelanc in ustanoviteljica Ljuba Smotlak.

BIVAK SLOVENIJA

Pod goro Cerro Capilla pri Bariločah je Slovensko planinsko društvo v Argentini 25. februarja odprlo bivak Slovenija za 12 ljudi v nadmorski višini 1.600 m. Do njega vodi steza, ki so jo uredili sami pobudniki. Slavnostni govor je imel dr. Vojko Arko. Za pomoč se je zahvalil tudi argentinski vojski. Več gostov je bilo iz Slovenije, Planinska zveza Slovenije pa je SPD v Bariločah podelila priznanje ob 45-letnici ustanovitve.

Otroški zbor Kresnice (zgoraj) in polno zasedena srenjska hiša v Mačkovljah (spodaj) na prireditvi ob 25-letnici zbora Slovenski šopek.

Umrli pesnik France Papež

V Buenos Airesu je po kratki bolezn 1. maja umrl pesnik, pisatelj in urednik France Papež. Pred desetletjem je v Trstu prejel nagrado Vstajenje.

Rajni Papež se je rodil 20. marca 1924 pri Semiču. Med vojno je bil prej partizan, potem domobranec. Leta 1948 se je izselil iz begunskih taborišč v Argentino, kjer je bil leta 1954 med ustanovitelji Slovenske kulturne akcije. Od leta 1970 do smrti je bil urednik njene revije Meddobje. V knjižni obliki je izdal zbirki pesmi Osnovno govorjenje (1957) in Dva svetova (1985), poetično dramo Gozd (1969) in spominsko izpovedno delo Zapisi iz zdomstva (1977). Veliko je prevajal. Uredil je Antologijo slovenskega zdomskega pesništva.

MOJA RESNICA

Tudi predsednik slovenske vlade in prvak liberalnih demokratov Janez Drnovšek se je odločil za objavo spominov, in sicer pod naslovom Moja resnica, Jugoslavija 1989 - Slovenija 1991. Izšli so pri Mladinski knjigi.

SLOVENIJA V LETU 1945

Pod tem naslovom je izšla v Ljubljani glavna referatov z jesenskega znanstvenega posveta v Cankarjevem domu. Zbornik na 171 straneh drobnega tiska je izdala Zveza zgodovinskih društev Slovenije. Ob uvodnih besedah Aleša Gabriča in Franca Rozmana so objavljeni referati, ki so jih pripravili Tone Ferenc, Boris Mlakar, Bojan Godeša, Leonid Gibianskij, Dušan Nečak, Nevenka Troha, Jera Vodušek Starič, Tamara Pečar Griesser, Jože Princič in Aleš Gabrič.

SDS V ARGENTINI

Med Slovenci v Argentini je nastala iniciativna skupina za Janševo socialdemokratsko stranko. Prvi javni sestanek je bil 9. marca. Uradni predstavnik stranke v Argentini je Ivan Korosec. Od časa osamosvojitve Slovenije se je zdelo, da v Argentini Slovenski krščanski demokrati nimajo konkurence. V Kanadi pa je mesečnik Slovenska država že dolgo kritičen do SKD in kaže simpatije do SDS in SLS.

JELINČIČEVI KNJIGI

V Tržaški knjigarni sta Igor Škamperle in Janez Povše 18. aprila predstavila zadnji deli Dušana Jelinčiča: roman Tema na pomolu (zal. Devin) in zbirko novel Prazne sobe (zal. Lipa). Radijska napovedovalka Loredana Gec pa je prebrala nekaj odlomkov.

"BELI PRIROČNIKI" 16-19

Kroček za družbena vprašanja Virgil Šček iz Trsta je 19. aprila predstavil v Vilfanovi dvorani svojega sedeža (Ul. Gallina 5, 34122 Trst) zadnje štiri publikacije svojega niza "belih priročnikov", ki je dosegel že 19 naslovov. Srečanje je vodil urednik zbirke Ivo Jevnikar. O svojih delih so spregovorili pisci: Irena Šumi in Salvatore Venosi o delu Govoriti slovensko v Kanalski dolini (Slovensko šolstvo od Marije Terezije do danes), Zoran Sosič v imenu Združenja zasebnih kraških lastnikov o zborniku Posvet o kraškem parku (dvojezična izdaja), Piero Purini o monografiji Trieste 1954-1963. Dal Governo Militare Alleato alla Regione Friuli-Venezia Giulia (tržaško vprašanje v letih po povratku Italije 1954-1963), Rafko Dolhar pa o I. delu spominsko-zgodovinskega dela Leva sredina in tržaški Slovenci.

SKLAD DR. DORČE SARDOČ

V Gorici so 19. aprila predstavili sklad za pomoč slovenskim študentom iz Italije, zlasti medicincem Dr. Dorče Sarđoč. Nastal je po želji zdaj že rajne vdove po znanem narodnem borcu in zobozdravniku. Letne stipendije bodo namenjene zaslužnim in potrebnim proslcem. Skladu predseduje Boris Peric.

UMRL CIRIL LAVRIČ

V domu za ostarele pri Linzu v Avstriji je 3. marca umrl izseljenski duhovnik Ciril Lavrič. Rodil se je 16. marca 1918 v Žabnici in bil posvečen v duhovnika leta 1943. Od maja 1945 do 1952 je delal po begunskih taboriščih v Avstriji, najdlje v Špitalu. Nato je bil v Rimu in Parizu. Od leta 1967 do 1989 pa je bil izseljenski duhovnik za Slovence v Avstriji s sedežem v Linzu. Po upokojitvi je živel nekaj časa v Gorici, nato spet v linški okolici. Pokopali so ga v Ljubljani.

Nagrada Vstajenje

Prof. Martin Jevnikar in prof. Diomira Fabjan Bajc med podelitvijo nagrade Vstajenje v Peterlinovi dvorani.

Letošnjo nagrado Vstajenje je komisija, ki ji predseduje prof. Martin Jevnikar, podelila slovenskima profesorjema, ki sta se iz Trsta izselila v ZDA sredi petdesetih let. To sta univerzitetna profesorja dr. Rado Lenček in dr. Jože Velikonja. Oba sta tržaška znanca, saj sta se kot begunca po kratkem postanku v Trstu, kjer sta poučevala na slovenskih šolah, izselila v ZDA in tam tudi uspela. Nagrado sta prejela za znanstveno delo WHO IS WHO. Gre za izredno bogat in pregled-

den priročnik o pomembnih Slovencih v Združenih državah Amerike. Utemeljitev je na večeru DSI prebral predsednik komisije prof. Martin Jevnikar. Prof. Diomira Fabjan Bajc pa je podala izčrpno oznako publikacije. Matejka Peterlin in Livij Valenčič sta prebrala nekaj odlomkov iz intervjujev, ki sta ju oba avtorja dala pred leti tržaški Mladiki. Na koncu večera pa smo preko zvočnikov lahko slišali tudi glas obeh avtorjev, ki sta se iz ZDA oglašila po telefonu.

Boris Pahor živahno aktiven

Tržaški pisatelj prof. Boris Pahor je pri Slovenski matici v Ljubljani izdal zbirko esejev o občutju narodnostnega vprašanja v italijanski književnosti Ladja brez krmarja: narodna identiteta v italijanski književnosti (od Danteja do Slataperja).

Vedno mladostni pisatelj in esejist se je zadnje čase živahno in tehno vključil v zamejske polemike o naši narodni samobitnosti in premagovanju starih monopolov.

Njegovi odmevni prisotnosti v tujih prevodih pa je Skupina 85 posvetila 2. aprila posebno okroglo mizo v trža-

ški knjigarni Minerva. Govorili so predsednica društva Patrizia Vascotto in univerzitetna profesorja Marija Pirjevec in Elvio Guagnini.

PAVLE MERKÙ NA ZGOŠČENKI

Akademski pevski zbor Tone Tomšič iz Ljubljane, ki ga zdaj vodi tržaški dirigent Stojan Kuret, je ob svoji 70-letnici (navezuje se namreč na Maroltov Akademski pevski zbor) izdal CD ploščo s skladbami Tržačana Pavleta Merkušja. Predstavili so jo 27. marca v Ljubljani.

Mladinski dom Boljunec

Mladinski dom Boljunec, za katerega je dal pobudo takratni župnik Marij Gerdol, je 21. aprila praznoval 25-letnico. Na slavnosti so nastopili domači ženski cerkveni pevski zbor, tamburaški ansambel Kulturnega društva F. Prešeren, učenci domače osnovne šole F. Venturini, g. Marij Gerdol in mešani pevski zbor Mačkolje.

Cerkveni ženski pevski zbor iz Boljunca (zgoraj) in pogled v dvorano med prireditvijo ob 25-letnici Doma (spodaj).

KULTURNI BOJ

Po monografijah Bojana Godeše in Aleša Gabriča je pri Cankarjevi založbi v Ljubljani izšla še ena zanimiva študija mladega doktorja zgodovinskih znanosti z Inštituta za novejšo zgodovino. Dr. Ervin Dolenc je izdal 405 strani debelo knjigo o slovenski kulturni politiki v Kraljevini SHS, torej od leta 1918 do 1929, z naslovom *Kulturni boj*.

PESEM POVEZUJE

Pod tem naslovom je bila 31. marca v Domu glasbe v Celovcu revija Krščanske kulturne zveze Koroška poje. Nagovor je imel predsednik KKZ dr. Janko Zerzer. Kot gostje so nastopili zbor iz matične Slovenije in Furlanije-Juljske krajine ter nemška skupina iz severne Koroške.

SLOVENSKO ŠOLSTVO

Ob novih, težkih vprašanjih, ki jih postavljajo slovenskemu šolstvu demografski padec, varčevalni, a tudi izrazito omejevalni ukrepi šolskih oblasti in sodobno življenje, so v Gorici priredili 2. aprila posvet o slovenskem šolstvu v tretjem tisočletju. Uvodne referate so imeli tajnik Sindikata slovenske šole v Gorici Livio Semolič, predstavnica deželnega zavoda za izobraževanje šolnikov IRRSAE Marinka Pertot, raziskovalec inštituta SLORI Aldo Rupel in ravnatelj Slovenskega gospodarskega združenja - Gorica Igor Orel.

Slovenska
družina
ima na mizi
mladiko

Ponatis Bogdana Novaka v italijanščini

Pri založbi Mursia v Milanu je izšel ponatis znamenite študije o tržaškem vprašanju prof. Bogdana Novaka v italijanskem prevodu Trieste 1941-1954. *La lotta politica, etnica e ideologica*. V ZDA je izšla v angleščini leta 1970, v italijanskem prevodu pa prvič leta 1973. Zdaj je mehko vezana in vključena v zbirko GUM Testimonianze.

Umrla senatorka Jelka Gerbec

V tržaški bolnišnici je 10. aprila po dolgi boleznini umrla bivša slovenska senatorka KPI Jelka Gerbec. Rodila se je 2. septembra 1927 v Barkovljah, kjer je bila med vojno tajnica komunistične mladine, aktivistka in kurirka. Po njej je bila učiteljica, leta 1949 pa se je povsem posvetila političnemu in javnemu delu. Bila je tajnica Slovenske prosvetne zveze, nato do 1956 SHPZ. V Vidalijevi partiji je delala pri stikih z vzhodnimi državami, v odseku za tisk in propagando in v mirovnih gibanjih. Leta 1964 je bila izvoljena v tržaški pokrajinski svet, po njegovem predčasnem razpustu pa je bila v mandatu 1966-1972 tržaška občinska svetovalka.

Trikrat zaporedoma (vsi trije mandati so se končali predčasno) je bila na listah KPI izvoljena v italijanski senat, katerega članica je bila v letih 1976-1987. Med Slovenci je bila torej najdlje članica italijanskega parlamenta. Nekaj časa je bila tudi v parlamentarnem zboru Sveta Evrope. Ob reševanju številnih zadev je Gerbčeva posvečala največ moči vprašanju pravične zakonske zaščite slovenske manjšine v Italiji. Veliko je delala s takratno Enotno delegacijo. Med drugim je dosegla vključitev načelne postavke 35 milijard lir v državni triletni proračun za kritje stroškov v zvezi z zaščitnim zakonom. To je kasneje postala podlaga za sedanje italijansko državno financiranje kulturnih dejavnosti in ustanov slovenske manjšine, medtem ko pri zaščitnem zakonu ni prišlo do nobenega premika. Po ločitvi duhov v KPI je rajna Gerbčeva stopila v Stranko komunistične prenovne in delala tudi v njenem državnem vodstvu.

Sociologija postkomunistične družbe

Brez zaupanja živeti

Zaupanje v človeka ali v neko družbeno institucijo je velika sila, je nosilni element sleherne občine ali sploh družbe in države: konsenz, lojalnost ali oseben, civilen pogum. Zdaj išče poljski sociolog Piotr Sztompla, ki živi v Angliji, odgovor na temo o pomenu zaupanja v bivših komunističnih deželah. To je tudi za Slovence aktualno vprašanje. Imenovani Poljak meni, da v postkomunističnih državah ni zaupanja, ker ni virov za nastajanje zaupanja sploh.

Sociolog definira (Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie, Sonderheft 35, Westdeutscher Verlag, Opladen 1995) kategorijo "zaupanje" takole: "... je stava (tekma), kako bo nekdo jutri ravnal, storil, odločal..." V mislih ima npr. sodnika, zdravnika, soseda, prijatelja, neko institucijo države ali občine, sploh vso družbo. V vseh primerih je zaupanje predpogoj za obstoj osebne in narodne identitete, istovetenja s kom ali čim, zaupanje je prispevek za zmanjševanje negotovosti (človek želi gotovost), tako da aspekti bodočnosti postanejo poznani, zaznavni. To si človek želi in mu odgovarja, prija ter omogoča še več socialnih "posledic": kjer je zaupanje, se konflikti zavirajo in kooperacija uspeva.

Kakšno je duhovno stanje danes, leta 1996, v postkomunističnih družbah v tkzv. tranziciji? V Sloveniji na primer, kjer se je reformacija družbe pričnela že zgodaj (Kavčič, Kučan), še vedno obstaja med ljudmi in institucijami globoko nezaupanje. Kričeč primer groznega nezaupanja med Slovenci je znan odhod slovenskih vodilnih komunistov iz kongresa ZK Jugoslavije v Beogradu v njihovo hotelsko sobo, kjer so nato preplašeno zrlji v vrata, pričakujoč vstop vojaške udbe, da jih pozapro, kot so oni sami nekdanj zapovedovali aretacije svojih rojakov doma... Kakšen šolski primer nezaupanja v institucije lastne države! Posledica takega nezaupanja je "sestop" komunistov od oblasti. Ali si le-ti ljudje danes zaupajo?

Pičila udeležba pri volitvah, pripravljenost se izseliti, negotova prihodnost in okolje, denarja ne zaupajo bankam, inflacija, otroke raje pošljejo v privatne šole, družbe za osebno varnost uspevajo: vse to so dokazi nezaupanja, ki dalje obstaja. Ljudje ne zaupajo državi, ker je koruptna in nesposobna. Tudi v politično elito ne gre zaupati, baje je le egoistična.

Kako najti pot k zaupanju v takšnih razmerah? Mislim, da jo narod mora najprej sam hoteti. Zdi se mi pa, da je komunistična oblast vzgajala ljudi po lastni egoistični zamisli: suženjsko dušo naj ima, da bomo lahko brez skrbi spali in ostali na dobro plačanih pozicijah, suženj naj živi! Ali narod danes vse to razume, dvomim. Nezaupanje mu je že vcepljeno v dušo, brez njega ne zna živeti. Človeka so napravili za robota. To je v bistvu hujše kot npr. vojni in povojni poboji. Rojaku so vzeli samospoštovanje in respekt pred resnico in častjo človeka. Kot napisano: brez zaupanja ne bo naroda, vladala bo laž in prevara...

Karl Cepl, Waiblingen

Valerija Perger: Tudi to je Slovensko Porabje

Lani je izšla pri Zvezi Slovencev na Madžarskem v Monoštru slovensko-madžarska knjiga **Tudi to je Slovensko Porabje**. Napisala jo je prof. Valerija Perger, ki je od dneva Vseh mrtvih 1992 pedagoška svetovalka za zamejsko šolstvo v Porabju. Avtorica se je rodila 19. maja 1959 pri Sv. Juriju ob Ščavnici, maturirala na gimnaziji v Murski Soboti, diplomirala pa na univerzi v Ljubljani na oddelkih za slovenski jezik in književnost ter za svetovno književnost. Devet let je poučevala slovenščino na dvojezični gimnaziji v Lendavi, potem je odšla za pedagoško svetovalko v Porabje.

Razmere, v katerih se je znašla v Porabju, so jo potrdile v prepričanju, da je bil praznik Vseh mrtvih, ko je bil podpisan njen dekret, značilen za stanje slovenskega jezika v Porabju.

Porabski Slovenci živijo v osmih podeželskih naseljih in v mestu Monoštru, kjer jih je 9%. Vseh je po štetju leta 1980 2764 po materinem jeziku. Imajo tri samostojna župnijska središča, v Monoštru, Gornjem Seniku in v Števanovcih, vendar so maše v madžarščini. Edini slov. duhovnik je domačin Štefan Toth, ki je rekel svetovalki Pergerjevi: "Jaz govorim v ljudmi tako, kot oni govorijo; s tistim, ki me ogovori slovensko, v slovenščini, s tistim, ki govori madžarsko, v madžarščini. Z materjo, ki mi tu gospodinji, se pogovarjam samo slovensko. Večkrat sem člane župnijskega sveta na sejah spraševal, če želijo, da bo slovenska maša; niti enkrat niso rekli, da bi želeli. Menili so, da je prav tako, kot je."

Zdaj imajo na Teološki fakulteti v Ljubljani domačina bogoslovca in čakajo, da se bo kot duhovnik vrnil v Porabje. Toda bo samo eden in ne bo mogel vsem ustreči. Samo v Gornjem Seniku imajo po dve maši, slovensko in madžarsko, da ljudje lahko izbirajo.

Števanovski župnik Štefan Toth, Slovenec, ne mašuje po slovensko, ker ljudje ne želijo, čeprav so v večini Slovenci, le 15 do 20% je Madžarov. Ta župnik je prevedel nekaj cerkvenih pesmi in jih prepeva z verniki pri maši. Pergerjevi je dal na magnetofonski trak dolg intervju in ji odkritosrčno razložil žalostne narodne razmere v Porabju. Tam ni nobene narodne zavesti, Porabci so od nekdanj živeli v madžarski polovici Avstroogrske monarhije, Madžari pa so bili vedno hudi nacionalisti, ki so videli samo sebe. Po izbruhu Informbiroja 1948 so pretrgali vse zveze z Jugoslavijo, nekaj obmejnih prebivalcev pa so preselili v notranjost države. Ljudje so se prestrašili, vcepili so jim manjvrednostni občutek in prepričanje, da nimaš nobene koristi, če si Slovenec.

Pergerjeva pojasnjuje vrednost slovenščine takole: "Pred letom dni je v Monoštru začela obratovati tovarna avtomobilov, zgrajena z nemškim kapitalom. Pogoj za zaposlitev – aktivno znanje nemškega jezika od vratarja do direktorja. Seveda je ta pogoj izpolnjeval le malokateri Porabec in tako so Nemci zaposlili svoje ljudi, domačinom pa pustili skomine in vzbudili neverjetno germanomanijo. Nemščina je postala vodilni jezik v šolah, v uče-

nju nemščine so skrite vse (verjetno pa le izbranim uresničljive) želje porabskih ljudi, saj, čigar kruh jemo, tega jezik bomo govorili! Kaj nam mar slovenščina in nekakšna sentimentalna naveza s Slovenijo in slovenstvom, to nam ne prinaša kruha!"

O jezikovnem položaju slovenščine je zapisala: "Nisem si mogla niti zamisliti, da je stanje na jezikovnem področju res tako kritično. In nisem mogla razumeti, da porabski starši svojih otrok ne učijo materinega jezika, ampak od prvih trenutkov jezikovnega zavedanja z lastnim otrokom komunicirajo v tujem jeziku, ki, brez otrokove volje in možnosti odločanja, postane njegov "materni" jezik... In mladika je izpuljena s koreninami vred, za vedno."

Osnovne šole imajo štiri, dve v Monoštru in po eno v Gornjem Seniku in v Števanovcih, imajo seveda tudi nekaj otroških vrtcev. Učni jezik je madžarski, v vrtcih in osnovnih šolah pa se lahko učijo nekaj ur na teden tudi slovenščine, če prosijo starši.

Novembra 1993 je Pergerjeva zapisala: "V letošnjem šolskem letu ni v monoštrski šoli ne v prvem, ne v drugem razredu nobenega učenca, ki bi se učil slovenščine, čeprav je med učenci precej Slovencev."

Leta 1993 je poučevala v 7. b razredu v Monoštru, da bi se prepričala, kako je s poučevanjem in znanjem slovenščine. Takole opisuje svoje vtise: "Dober dan, lepo pozdravljeni! Sem vaša nova učiteljica slovenskega jezika..." Zlogovano in v zboru odzdravijo in staknejo glave. Kaj govori? Kaj je rekla? Ne razumem... Ta in podobna vprašanja postavljajo eden drugemu, seveda v madžarščini. Tudi jaz več ničesar ne razumem. Ko se umirijo, vprašam, če so oni sedmi razred. 'Igen' reče fant iz prve klopi. Tišina. Ponovno poskušam vzpostaviti komunikacijo, želim, da se predstavijo.

'Kako ti je ime? Kdo si ti? Jaz sem Valerija, ti pa si'. Na vse mogoče načine poskušam izvedeti, kako je ime fantku v prvi klopi. Čez čas mi prestrašeno odgovori, da ne razume. Seveda v madžarščini. Ponovno tišina. Fant na moji desni se ojunaci in mi pojasni, da me on, pravzaprav samo on v tem razredu, razume, da pa mi bo to in še kaj povedal po madžarsko, ker slovensko ne zna. Prosim ga, naj soščolcem pojasni, da želim, da se mi predstavijo. Obrazi se razvedrijo, pojavi se tudi kakšen nasmeh in vzdih olajšanja. Drug za drugim vstajajo in se mi predstavljajo. Ime mi je... Doma sem iz... Kljub vsemu sem bila nadvse presenečena; ti učenci so šest let obiskovali pouk slovenskega jezika, na razredni stopnji dve do tri ure tedensko, na predmetni pa pet ur tedensko. In po šestih letih učenja ne razumejo niti najpreprostejšega vprašanja, kako ti je ime. Vsi, od prvega do zadnjega, mi sicer pripovedujejo, da se doma pogovarjajo samo madžarsko, čeprav jih je devet izmed njih iz družin, ki se imajo za Slovence. – In smo spet tukaj: pri učiteljih, ki poučujejo slovenski jezik v madžarščini, učijo učence in jim je prav malo mar, če jih kaj naučijo... Pa pri učnem načrtu za slovenski jezik, po katerem bi se naj

le-ta poučeval na nivoju maternega jezika... Pa pri učbenikih, ki to pravzaprav niso, kajti učitelj, ki bi želel učenca res naučiti vsaj osnovne komunikacije v slovenščini, jih prav gotovo ne more učiti po teh učbenikih..."

Šele pozneje je razumela, zakaj ji niso znali odgovoriti na vprašanje, kako se pišejo: "Pregledovala sem namreč učbenike in učni načrt in razumela: jasno, da niso vedeli, kaj jih sprašujem, saj taka banalna vprašanja absolutno nimajo nobene zveze z njihovim poukom slovenskega jezika! Oni se venderle učijo zelo pomembne stvari, kot na primer: razlikujejo in znajo uporabljati deležnike in deležja, povedkova določila, prislovna določila pravega načina, primere, posledice, mere, ozira, vzroka, namena, pogoja, dopustitve... analizirajo Cankarjevo pripoved Kurent in iščejo v njej elemente poetičnosti, ljudskosti... Jaz jih pa vprašam po imenu in razredu. Nezaslišano!"

Očitno uporabljajo ljubljanske jezikovne vadnice, napisane po Toporišičevih smernicah, ki jih niti ljubljanski študentje ne razumejo, če pa niso iz Ljubljane, so vsaj posnete po njih.

Pergerjeva je imela po zapisu v Delu 6. jun. 1993 sestanek z vzgojiteljicami iz porabskih narodnostnih vrtcev in jim predlagala zanimive oblike izobraževanja: "Zdolgočaseno so me gledale in enoglasno rekle, da jih vse to pravzaprav ne zanima, kajti starši njihovih otrok predvsem hočejo, da se otroci učijo nemščino."

Sodelovati bi morali starši in Cerkev, je ugotovil sekretar za Slovence po svetu dr. Vencelj. Cerkev v Porabju premore le enega duhovnika, ki zna slovensko! Sombotelški škof je menda števanovskemu župniku "ukazal", naj, za božjo voljo, vendarle pri maši spregovori kakšen slovenski stavek.

Avtorica sprašuje mariborskega škofa Krambergerja, če nikoli ne pomisli na porabske Slovence, ki se ponižno obračajo nanj za slovenskega duhovnika. "V iskrenih in preprostih dušah porabskih Slovencev je duhovnik še vedno tisti, ki mu najbolj zaupajo in verjamejo."

V Gornjeseniški fari imajo že leto dni tudi slovensko mašo, "in sicer po zaslugi požrtvovalnega duhovnika iz Slovenije in še zdaleč ne po zaslugi slovenskih odgovornih cerkvenih ali političnih krogov. Slovenska Cerkev je vedno imela duhovnike-misijonarje, ki jih je pošiljala v razne dežele, na različne kontinente, za slovenski misijon v Porabju pa ni zanimanja. Ni duhovnikov, pravijo." In poročilo o verskih razmerah se spremeni v obtožbe slovenske Cerkve, da se zavedno ali nezavedno politizira in postaja podaljšana roka dnevne politike.

V Porabju, pravi Pergerjeva, je polno uradnih slovenskih odposlanstev, na kupe obljub, slovenski zamejci pa se asimilirajo in v šolah ne študirajo slovenščine, ker jih starši ne navdušujejo in govorijo z njimi od otroških let v madžarščini.

Zveza Slovencev na Madžarskem izdaja 14-dnevnik **Porabje** in ga pošilja vsem slovenskim družinam zastonj. Koliko vpliva ta časopis na narodno zavest, ni znano.

Knjiga **Tudi to je Slovensko Porabje** Valerije Pergerjeve je pretresljiva, brezupna in tragična podoba porabskih Slovencev, ki nezadržno izumirajo, po številu in narodni zavesti.

Mara Cerar Hull: Poletje molka

Pri celjski Mohorjevi družbi je izšla pred koncem leta 1995 prva leposlovna knjiga zdomske pisateljice Mare Cerar Hull z naslovom **Poletje molka**. Spremno besedo ji je napisal tržaški pisatelj Alojz Rebula.

Mara Cerar Hull se je rodila leta 1934 v Domžalah pri Ljubljani. Njen oče Peter je bil premožen posestnik, tudi mati je bila iz ugledne družine, vsa družina pa globoko verna in socialno odprta do potrebnih. Oče je bil med ustanovitelji domobranske postojanke v Domžalah in njen poveljnik, toda neki partizan ga je ustrelil. Maja 1945 je mati s sinom Petrom odšla kot begunka na Koroško in pustila tri najmanjše hčerke – Mino, Ano in Franco – sestri – teti Micki. Ta jih je vzela v svojo hišo na koncu vasi, najbolj pa je skrbela za sestri Mina, ki je imela 11 let, toda je bila za svoja leta zrela in zgrajena v očetovem duhu. Malo pred koncem vojne jo je povozil avto in ji zlomil obe nogi.

Nova ljudska oblast je zaplenila posestvo in premoženje in dala deklice v Otroško zavetišče. Od tu so hodile v šolo z drugimi sirotami. Mara Cerar je hodila v šole še v Kamnik in Ljubljano, leta 1955 se je preselila v ZDA, obiskovala akademijo umetnosti in državni kolegij ter prejela dveletno diplomu v umetnosti. Zaposlena je bila kot pisarniška uradnica, grafična umetnica, ko sta zrasla njena otroka, se je vrnila spet v pisarno. Zdaj je delno upokojena, v domu za ostarele pa dela kot organizatorica zabavnega življenja, vodi petje, igre in zabave, piše članke in biografije, poučuje v razredih za umetnost oblikovanja keramičnih izdelkov in drugih ročnih del.

Pisati je začela že kot dekletce, v letih 1954 in 1955 je pod pokroviteljstvom Miška Kranjca objavljala v Obzorniku in Socialistični misli, v zadnjih letih sodeluje v Ameriški domovini. Leta 1992 je prejela prvo nagrado na literarnem natečaju tržaške Mladike. Napisala je tudi nekaj pesmi, ki jih je zlagala že v osnovni šoli.

Povest Poletje molka je napisala Cerarjeva pred petimi leti v angleščini, nato jo je prelila v slovenščino, lani pa jo je ponovno predelala v angleščini. Piše tudi drugi del te povesti o Mini, to se pravi, o sebi, piše tudi igro o razkosanju slovenskih družin po drugi svetovni vojni.

Knjiga Poletje molka je nekaj posebnega v slovenski literaturi, saj ni še nihče opisal poletja 1945, ko se je končala vojna in z njo domobranci, ko so se družine razbile, posestva prešla v druge roke, ko je ostalo nešteoto otrok sirot brez staršev. Pisateljica gleda na te dogodke z očmi 11-letne deklice, ki vidi več, kot si ljudje predstavljajo, ki se ne zna več smejeti, ki mora biti mati še mlajšima sestrama, izmed katerih je najmlajša Francka podvržena božjasti, ki jo napada nepričakovano in jo zmuči, da je dva dni na pol mrtva. Mina jo mora umivati in preoblačiti in hraniti s čajem in vodo in skrivati pred drugimi. In na pol mrtvo jo je napadel neki fant iz sirotišnice, vendar jo je pravočasno rešila Mina.

Ta minina materinska skrb za sestro je podana z vsa psihološko poglobljenostjo, s pravim materinskim čust-

vom, ki Mine nikoli ne zapusti, nikamor ne gre sama, vedno mora biti v bližini sestra Francka.

Sestra Ana ji povzroča manj skrbi, čeprav je trmasta in zamerljiva. Mina jo uči z besedo in zgledi in počasi se brusi tudi Ana.

Največji problem za Mino je bil kovač Habján, ki ga je neki partizan prepričal, da je on, Minin oče ubil njegovega sina. Sin je bil v nemški vojski, potem je odšel k partizanom, ki so ga sami ubili, ker ni poslušal povelj. Minin oče je zvedel za njegov grob in ga z domobranci odkopal in prepeljal v Domžale. Ko so hodile Mina in njeni sestri z drugimi otroki mimo kovačnice, je stal kovač pred hišo in kričal: "Prekleti Peter Čebelár in vsa njegova družina!" Vsa vas je slišala to kričanje in vsi so se izogibali deklic, da bi se novi oblasti ne zamerili. Mina je zelo trpela, ker je vedela, da sta bila kovač in oče največja prijatelja, zdaj pa so hoteli umazati očetov spomin. Ko pa je v jeseni kovač nevarno zbolel in je njegova žena poklicala kaplana, da ga je spovedal, je kaplan zahteval, da mora prositi Mino odpuščanja. Kovačica je stekla v zavetišče in prosila Mino, naj pride z njo in odpusti možu, da bo lahko užival mir v večnosti. Mina je brez obotavljanja odšla, segla kovaču v roko in mu odpustila. Kmalu je v miru umrl in Mino je prosila kovačica, da je šla z njo prva za krsto, da bi ljudje videli, da se je kovač spreobrn timer. Tudi to je napravila Mina premišljeno in odločno, čeprav jo je ena teta prosila, naj se ne izpostavlja. Kovač se je skesal, zato mu je odpustila in to hoče pokazati vsem.

S Koroške so vrnili brata Petra, ki je bil še mladoten, a se je tam pridružil domobrancem. Tepli so ga in stradali, da je prišel domov na pol mrtev, zbolel pa je še

za tifusom. Po ozdravitvi bo šel za hlapca v Komêndo. Končno se je oglasila tudi mati z dopisnico, da so jo lahko vsi brali. Nakazala je, da ve vse, kako je doma, in sporočila, da je z njimi vse v redu.

Povest Poletje molka ne prikazuje veliko dogodkov, tudi je omejena na Domžale in okolico, vendar pa odmevajo v njej razmere po koncu vojne, kakor jih je opazovala bistra in prebrisana deklica, ki je imela vedno pred očmi podobo značajnega, zgrajenega, vernega in v vsem zglednega očeta.

Vedela je, da ga hočejo umazati, zato ji je bil še dražji, še bolj v zgled in posnemanje. Očetov ideal jo je pripravil do tega, da gleda na življenje tako, da ljudi vrednoti, ali so dobri ali slabi, in slabi so seveda tisti, proti katerim se je oče bojeval in ki so ga ubili.

Vendar pa je odlika povesti v tem, da je pisateljica pustila 11-letni Mini, da gleda na življenje, ljudi in dogodke s svojimi otroškimi očmi in jih pripoveduje tako, kakor jih je videla in občutila. Nobene izumetničenosti, nobene tendence, nobenega sovraštva, nobene ljubezni, saj se v vsej knjigi ne zna zasmejati. V razmerju do sester zna biti materinska in vzgojiteljska, zato sta tako navezani nanjo.

Alojz Rebula je sklenil Spremno besedo z ugotovitvijo: "Kar po mojem daje tej povesti posebno tehtnost, je njena skoraj dokumentarna sporočilnost o drugi strani domnevno osvobodilnega leta 1945: o grozi, s katero ga je doživljalo troje otrok, ki jih je domobranski eksodus naredil sirote, prepuščene maščevalnosti časa. Kot taka se pripoved Mare Cerar Hull kljub kakšni razumljivi stilni nedodelanosti umešča med veljavne literarne obdelave nekega bolj tragičnega kot epopejskega časa."

ocene

knjige

Ob Botterijevi knjigi o škofu Fogàrju

V knjižni zbirki **Civiltà della Memoria**, v kateri pordenonska založba **Edizioni Studio Tesi** predstavlja galerijo likov najpomembnejših osebnosti iz dežele Furlanije-Juljske krajine (med njimi sta bila doslej predstavljeni tudi dva Slovence, teolog Jakob Ukmar in pesnik Srečko Kosovel), ni mogla manjkati osebnost, kakršna je bil tržaški škof – in pozneje, v rimskem eksilu – naslovni patraški nadškof Luigi Fogàr. Saj gre vendar za tako rekoč edinega italijanskega škofa, ki se je znal v imenu evangelija, – katerega zlahten predstavnik je bil, zoperstaviti fašistični diktaturi – in to na tako kočljivem družbenem segmentu, kakršen je bil njen odnos do

slovanske – slovenske in hrvaške narodne skupnosti v Julijski krajini. Ob tem bi se človek skoraj začudil, da je v imenovani galeriji Luigi Fogàr prišel na vrsto šele kot 18., ko bi nedvomno zaslužil prvo mesto. Toda vmes gotovo ni kakšen odrinjevalni namen, ampak uredniška primernost, odvisna od vrste dejavnikov, od razpoložljivosti piscev do priprave rokopisov za tisk.

Prikaz velikega lika škofa Fogàrja si je prevzel sam glavni urednik zbirke, časnikar Guido Botteri, znan po vrsti kulturno-zgodovinskih študij o tržaški polpreteklosti, s poudarkom na religioznem segmentu. Naj omenimo na primer delo **I cattolici triestini nella resistenza** (Tržaški katoličani med odporom), še posebej pa prikaz Fogàrjevega naslednika na tržaškem, škofijskem sedežu Antonia Santina, ki je izšel prav v zbirki, o kateri je govor. Gre, kot je znano, za dva cerkvena kneza, povsem različna po znača-

ju, kulturi, osebnem stilu, posebno pa po njunem odnosu do slovanskega dela črede, ki jima je bila – v tržaški škofiji večinska – izročena. Da si je prikaz dveh tako različnih osebnosti naprtil isti avtor, ki v svojem delu doslej tudi ni pokazal kakšne politične aseptičnosti, je za bralca, slovenskega še posebej, dodaten spodbujevalni razlog za vprašanje, kakšen bo izid njegove primerjave.

Treba je reči, da se je neposredni primerjavi izognil. Prepustil jo je dejstvu samim in obdelal oba lika v ločeni avtonomnosti. Prav tako pa velja podčrtati, da bralec, posebno slovenski, nikjer nima občutka, da bi bil pisec kje hotel zmanjšati objektivno Fogàrjevo veličino. Nasprotno, ko zapre knjigo, ima občutek, da se je srečal z velikim in svetniškim škofom.

Po ustaljenem kriteriju te zbirke je tudi Fogàrjev lik prikazan v spojenosti biografije in življenjskega dela.

Fašistični tisk je Fogàrju očital med drugim tudi slovensko poreklo. Dejansko je izhajal – rojen je bil l. 1882 – iz dobrostoječe nacionalistične furlanske družine iz Pevme pri Gorici in obiskoval je šolo Leghe Nazionale. Z njegovega sončnega obraza bi človek sodil, da mu je bilo prizanešeno kakšno mladostno trpljenje. Toda svojo novo mašo v univerzitetni cerkvi v Innsbrucku l. 1907 je le moral darovati s trnom v peti, ko pa med sorodniki ni bilo očeta, ki mu ni mogel odpustiti njegove duhovniške izbire. Goriški nadškof Sedej je moral dovolj visoko čislati mladega furlanskega duhovnika, če ga je tako rekoč v eni sapi imenoval za podravnatelja malega semenišča, za profesorja v velikem semenišču in za kateheta na nemški gimnaziji. Kot katehet je tako rekoč očaral gimnazijo, da je imel za rojstni dan svojo sobo zasuto s cvetjem, ravnatelj pa je dal dijakom prost dan. Med vojno je bil Fogàr gost jezuitov v Ljubljani, kjer se je kot podpredsednik Begunskega odbora razdaljal italijanskim beguncem. Ko se je po doktoratu v Innsbrucku vrnil v Gorico, ga je italijanska oblast poklicala v provizorno vlado soške province. V tista leta spada časopisna polemika z liberalcem in nacionalistom ter pozneje fašistom Biagiom Marinom. Da pa politika ni bila Fogàrjeva strast, je dokazal s tem, da ni hotel prevzeti mesta tajnika Sturzovega **Partito popolare** – Ljudske stranke. Da pa njegova strast ni bila niti kariera, je dokazal po vojni, ko je prav tako odklonil mesto nuncija v Nemčiji, kjer bi lahko zaslužil zarjo kardinalskega klobuka. Kako ga je cenil Sedej, je dokazal s tem, da ga je imenoval za svojega osebnega tajnika in za spirituala v semenišču. Fogàr mu je to naklonjenost vrnil s sinovsko vdanostjo.

Kot tržaško-koprski škof je bil umeščen l. 1924. Njegova dosledna evangeljska drža v ravnanju s slovenskimi verniki je izzvala odpor istrskega fašizma, ki pa ni presegel lokalnega odmeva, dokler ni v Trstu l. 1933 nastopil novi prefekt Tiengo, da spravi iz Trsta Fogàrja, kakor je bil spravlil z goriškega škofijskega sedeža Sedeja. Kot znano je v obeh primerih prišlo do kompromisa med fašistično vlado in vatikansko diplomacijo, katerega žrtvi sta bila oba škofa.

To dogajanje sovпада z vrhom slovenske nacionalne kalvarije na Primorskem, ki se je zapisala tudi v našo umetnost, od Kraljevih slik do knjig Borisa Pahorja.

V jutru 29. oktobra 1936 se je škof Fogàr, ne da bi koga obvestil, z vlakom odpeljal v Rim. Potlej je še kdaj obiskal rodno Gorico, Trsta pa ne več. Svoj rimski eksil je, sin bogate hiše, prebil v frančiškanski skromnosti kot kanonik Lateranske bazilike. Srčno pa je ostal navezan na tržaške ljudi, ki ga niso nehali obiskovati. Med njimi so bili tudi Slovenci, na primer slovenski železničarji, ki jih je bila fašistična genocidna volja razmetala križem po polotoku.

Avtorju te biografije je treba, kot je bilo že rečeno, priznati poštenost v obravnavi te kočljive teme, posebno

če upoštevamo škandalozno umanjkanje Trsta, kar se tiče spomina na največjega izmed njegovih škofov. Fogàrjevo brezkompromisno katoliškost je ponazoril tudi z navedbo nekaterih znamenitih dokumentov. Naj omenimo njegov nagovor bogoslovcem v goriškem semenišču v času Tiengovega divjanja in govor, ki ga je imel l. 1953 na praznik sv. Cirila in Metoda v Rimu.

Če je že treba knjigi izreči kakšno pripombo, bi ta veljala naslovu nekega poglavja v njej: **Fogàr e Sirotti, le due "anime" del cattolicesimo** – Fogar in Sirotti, dve "duši" katolicizma. Duša je namreč bil prvi: drugi je bil njegov ponaredek.

Nadvse zanimiva publikacija je obogatena s slikovnim gradivom.

A.R.

33. Literarna nagrada Vstajenje za leto 1995

Komisija Literarne nagrade "Vstajenje", ki jo sestavljajo prof. Diomira Fabjan Bajc, prof. Zorko Harej, prof. Martin Jevnikar, urednik Mladike g. Marij Maver in prof. Zora Tavčar, se je sestala dne 2. aprila 1996 ob 17. uri v prostorih Slovenske prosvete, ul. Donizetti 3, Trst, in pregledala 16 knjig, ki so jih v preteklem letu izdali zamejski in zdomski pesniki, pisatelji in znanstveniki. Po temeljiti presoji se je soglasno odločila, da dobi literarno nagrado "Vstajenje" za leto 1995 knjiga dveh bivših profesorjev in kulturnih delavcev v našem prostoru (Trst, Gorica) dr. Jožeta Velikonje in dr. Rada Lenčka (tudi sicer znanstvenikov svetovnega ugleda), ki sta po večletnem temeljitem raziskovanju izdala pri Society for Slovene Studies znanstveno raziskavo **Who's who of slovene descent in the United States 1995** o Slovencih v Združenih državah Severne Amerike, ki so se tako ali drugače uveljavili na ameriški celini.

To sociološko zanimivo in tehtno delo predstavlja po mnenju komisije vsestransko uporabno informativno delo (371 življenjepisov). Obenem je poneslo slovensko ime v svet in hkrati predstavilo slovensko zdomsko ustvarjalnost tudi domovini.

Denar za nagrado je tudi letos podarila Zadružna kraška banka z Opčin.

Trst, 2. aprila 1996

Miriam Coen: Bruno Pincherle

Znano je, da je v fašističnem dvajsetletju številna judovska skupnost v Trstu gledala na kulturni genocid, ki se je izvajal nad Slovenci, z nekakšne nevtralne distance, če ne celo – spomnimo se na lastnika časopisa **Il Piccolo**, Juda Teodora Mayerja – s prilagoditvijo liniji režima. Zato bo Slovenec s tem večjim spoštovanjem vzel v roke biografijo človeka, zaved-

nega pripadnika judovskega naroda, ki je bil v tem pogledu velika in častna izjema. Bruno Pincherle je bil namreč eden največjih prijateljev Slovencev, kar jih je tržaško mesto zmoglo. In to ne samo kot prepričan antifašist v medvojnem času, ampak tudi po vojni, saj je bil eden prereditelj, če ne celo edini Neslovenec, ki je nastopal kot govornik na slavjih ob spomeniku četvorice mučencev na bazoviški gmajni.

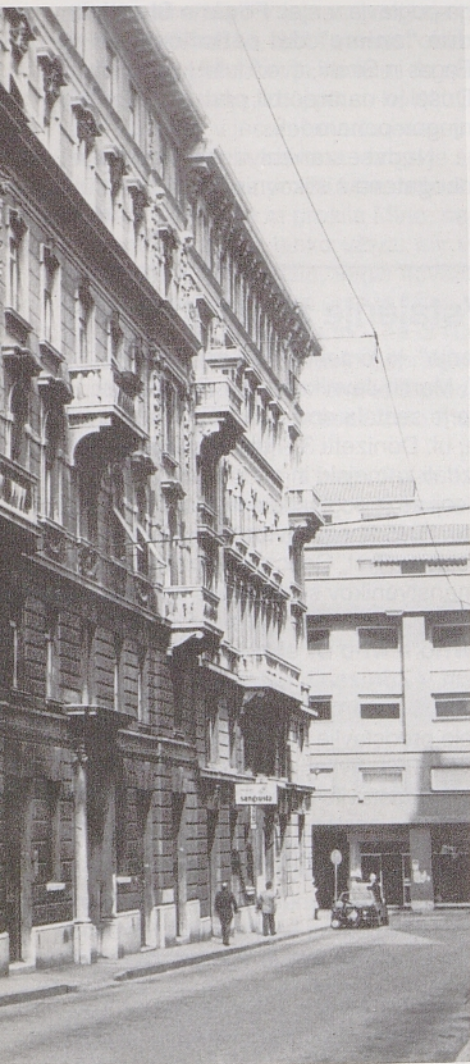
Biografija tega zdravnika, politika, humanista in kulturnika je pravkar iz-

---

*Prispevajte
v sklad za kulturo
in za naš sedež
v središču mesta*

AKCIJA
10.000 LIR
ZA KULTURO

šla v seriji prikazov znamenitih osebnosti v deželi Furlaniji-Juljski krajini, ki jih izdaja pordenonska založba **Edizioni Studio Tesi** pod uredništvom znanega tržaškega publicista Guida Botterija.

Avtorica publikacije, ki za dvajset strani presega normalni obseg knjig v zbirki, je – po imenu sodeč – Pincherletova sonarodnjakinja Miriam Coen, rojena pred petdesetimi leti v italijanski Macerati, a tržaškim staršem. V Torinu je diplomirala iz filozofije, tam deluje kot profesorica in se med drugim ukvarja z zapuščino pesnika Umberta Sabe, ohranjeno v Pincherletovem fundusu.

Vsekakor ima bralec, ki prebere to delo, vtis največje strokovnosti, kulturnosti in civilne visokosti, skratka lastnosti, tipičnih za judovski genij in njegov etos.

Tudi v tem delu se, pač v skladu s kriterijem, ki je bil določen za to zbirko, biografija prepleta s protagonistovo življenjskim engagementom.

Dr. Bruno Pincherle se je rodil l. 1903 v Trstu pod Avstrijo v dobrostoječi družini judovske intelektualne buržoazije. Ta je imela vilo z vrtom – med zadnjo vojno so bili nastanjeni v njej slovenski domobranci – v ulici Giulia. Oče, advokat, je bil eksponent italijanske liberalne stranke in se je ob prvi svetovni vojni izmaknil internaciji s tem, da se je zatekel v Italijo. Da pa je mladi Pincherle znal ohraniti kljub ozračju v družini svoje samostojno gledanje, je dokazal že kot študent na liceju Dante Alighieri, ko je v nasprotju z večino svojih sošolcev odločno obsojal D'Annunzijevo reško pustolovščino. Že mlad je vzljubil knjige in ko je v ulici Sv. Nikolaja obiskoval antikvariat Umberta Sabe, se je s sonarodnjakom – pesnikom povezal v življenjsko prijateljstvo (Sabova sodba o njem, v skladu s pesnikovim jedkim značajem: "Pincherle je edina oseba, ki v Trstu kaj razume (a ne vsega)."

Kot študent medicine v Firencah je bil Pincherle že zgrajen protifašist, prijateljsko povezan s tamkajšnjim protifašističnim jedrom okrog lista **Non mollare** – Ne popustiti, v katerem sta bila na primer tudi brata Rosselli, poznejši žrtvi fašističnih morilcev. Ko se je po diplomi – in po obnovi svojega prvega znanstvenega dela – vrnil v Trst, kot protifašist ni

mogel dobiti zaposlitve v splošni bolnici. Tudi klinika v Genovi ga je odpustila. Šel se je specializirat v pediatriji na Dunaj in potem v Trstu le dobil službo v privatni ustanovi, ki ni zahtevala od njega fašistične izkaznice, namreč na Kliniki za otroške bolezni.

To njegovo poklicno delo (specializiral se je tudi v Milanu) je teklo vzporedno z njegovo protifašistično aktivnostjo, saj se je v tridesetih in štiridesetih letih pridružil gibanju **Giustizia e libertà** – Pravica in svoboda ter stranki **Partito d'Azione** – Akcijski stranki. Po vojni je Pincherle izživil svoje plemenito in nepomirljivo – in treba je reči, da dokaj utopično levičarstvo – z neučakanostjo idealista, katerega sle po pravici ne more potešati nobena politična formacija. In tako je s klopi tržaškega občinskega sveta po vrsti nastopal kot član zmeraj novih strank, ki so se druga za drugo oblikovale na sipinskem vmesnem prostoru med demokratičnim socializmom in totalitarno komunistično partijo.

A če bralcu te knjige utegne zbuditi nekaj spoštljive rezerve Pincherle kot politik, je nikakor ne more Pincherle kot kulturnik in znanstvenik, kot raziskovalec zgodovine medicine in še prav posebej kot preučevalec pisatelja Stendhala. Znameniti Francoz je bil, kot je znano, nekaj časa konzul v Trstu. Pincherletu je bil Stendhal več kot priljubljen literarni avtor: bil mu je predmet strastnega preučevanja, še več, bil mu je vzor v nekaterih osnovnih življenjskih držah, od zagriženega samčevstva do zagriženega ateizma. Ko Pincherle ni mogel doseči, da bi tržaška občina poimenovala eno svojih ulic po tem velikem romanopiscu – provincialni izgovor je seveda bil, da gre za "tujca" – si je sam dal izdelati tablo **Piazzetta Stendhal 1** in jo obesil na svojo hišo. V bibliografiji Pincherletovih spisov, ki jo ta knjiga vsebuje, najdemo navedene tudi njegove spise o Stendhalu, med njimi prevod Stendhalovega dela "**Rim, Neapelj in Firence – l. 1817.**"

Slikovno gradivo, ki dela knjige te zbirke posebej prikupne, s svojevrstno izvirnostjo oživljajo duhovite risbe, s katerimi je Pincherle izživil svojo prasketajočo radoživost.

A.R.

Slikarka Alice Psacaropulo v Galeriji Cartesius

Slikarka Alice Psacaropulo je razstavljala v tržaški Galeriji Cartesius. Odprtje je bilo 9. marca, razstava pa je bila na ogled do 21.

Ko sem se odločala, da o razstavi napišem tokratno beležko, me je presenetilo spoznanje, da že spet – in to tretjič zapovrstjo – pišem o ženski umetnici. Nedolgo tega je bila na vrsti Leonor Fini, takoj nato ji je sledila Elettra Metallinò, danes pa... Alice Psacaropulo. Gre za naključje ali odraža kaj globljega? Če pri tem upoštevamo še podatek, da je v okolici Trsta (Ricmanje, Babna hiša) razstava s kar devetimi slikarkami, nam postane jasno, da ne gre za naključje, ampak za dejstvo, da je tržaška likovna umetnost, če izvzamemo nekaj izjem, prav zares ženskega spola.

Alice Psacaropulo je pripravila enovito razstavo z naslovom Pogled in obraz: portreti skozi čas. Gre za kakih trideset olj, ki so nastajala od leta 1943 do danes. Izbrana olja prikazujejo obraze portretirancev, tako da so naslovi slik imena znanih ali neznanih ljudi različnih starosti in poklicev. Kdo bi mogel pripomniti, da so portreti zanimivi predvsem ali samo za tistega, ki ga slika predstavlja. Mnogokrat je res tako, posebno če gre za realističen pristop in za neznanega človeka. Slikarka pa je skrbno opravila izbor del iz različnih obdobij lastnega slikarstva, tako da nam slike pripovedujejo zanimivo zgodbo o umetniškem iskanju in zorenju, o razvoju slikarske govornice skozi celih petdeset let vnetega umetniškega ustvarjanja.

Alice Psacaropulo, rojena v Trstu, se je slikarsko izoblikovala na turinski akademiji pod vodstvom slikarja Casarotija. Predstavila se je na nešteti samostojnih in skupinskih razstavah, celo na beneškem bienalu. Ob slikarskem ustvarjanju je poučevala zgodovino umetnosti in vodila tečaje za risanje in slikarstvo. Posegla je tudi na področje dekoratorstva in opremila nekaj prekooceanskih ladij ter stop cerkve v Cessaltu pri Benetkah.

Razstava se začneja z akademsko prepričljivimi deli, kjer nas prevzema prosojnost stvaritev s psihološko občutljivo izdelanimi obrazy. Sledijo dela, ki izpričujejo njeno sozvočje s post kubizmom in tudi z ekspresionizmom. Gre za najzanimivejši del razstave, ki nam dokazuje, kako pomembna je bila ta izkušnja in koliko je vplivala tudi na kasnejše ustvarjanje, pa čeprav bi lahko zadnje slike imeli za realistične. Mogoče je prav sproščenost v rabi barv in tisti pridih nekako samovoljnega poudarjanja psiholoških lastnosti portretiranca odraz prehojene poti.

V spremnem listu k razstavi sta dva zapisa: enega je prispeval kritik Sergio Moles, drugega pa slikarka. In če imate srečo, kot sem jo imela jaz, da vas po razstavi spremlja avtorica sama, potem bo ogled v galeriji tudi sprehod skozi zadnjih petdeset let umetniškega ustvarjanja v našem prostoru.

Magda Jevnikar

Joan Miró na razstavi v Trstu

Ta razstava je za Trst prav gotovo nekaj nenavadnega, mislim na razstavo grafik velikega katalonskega slikarja Joana Mirója. Od 16. marca do 30. aprila so bila njegova dela postavljena na ogled v galeriji Studio d'Arte Nadia Bassanese na Trgu Giotti 8.

Umetnikovo ime je priklicalo mnogo obiskovalcev, saj gre za enega najbolj znanih umetnikov našega stoletja.

Kot je prodorno ugotovila pisateljica Gertrude Stein v študiji o Picassu, je bilo 19. stoletje v slikarstvu izključno francoska domena in tudi slikarji so bili Francozi; 20. stoletje je sicer imelo za umetnost središče v Franciji, ustvarjalci pa niso bili več Francozi, ampak Španci, ob Picassu in Dalju tudi Miró.

Razstavo v galeriji Bassanese sestavljajo tri skupine slik. Ko vstopimo, nas sprejmejo značilne barve in oblike, za katere takoj vemo, da spadajo v Mirójev stelje: gre za rumeno, črno in rdečo barvo ter znake, začrtane z bistvenimi, poenostavljenimi potezami slikarjeve izčiščene, otroški podobne govornice.

To so dela, ob katerih imamo prisetne občutke, in ob njih se razgovori-

mo onstran konkretnosti. Vsakdo vidi v slikah tisto, kar nosi pravzaprav v sebi sam.

Miró je med slikarji surrealisti najbolj abstrakten, zato je svoboda interpretiranja še večja. Če pa ga primerjamo s slikarji dadaisti, s katerimi ima marsikaj skupnega, je najbolj dopadljiv. Njegove kompozicije nas ne žalijo ali begajo, nasprotno, v nas vzbujajo estetsko ugodje.

Po vseh pripombah, ki sem jih kdajkoli slišala v zvezi z Mirójem, smem trditi, da je Miró med najmanj razumljenimi slikarji sodobnosti, a kljub temu eden najbolj priljubljenih.

Ko vstopimo v drugo dvorano, se znajdemo pred listi iz albuma, ki je nastal leta 1964, a ga je dal umetnik v javnost šele deset let kasneje. Slikar je vsako jutro zahajal v delavnico, kjer so tiskali njegova dela, da bi postopku osebno sledil. V tistih urah se je loteval najrazličnejših tehnik in se nekako igral v iskanju novih izraznih možnosti.

Med tehnikami je imel najraje suho iglo, pri kateri razimo kovinsko ploščo z jekleno iglo, ne da bi bila plošča zaščitena, zato je delo po eni strani silno preprosto in čisto, po drugi pa tudi zahtevno, ker ne dopušča napak.

Kdor si je ogledoval ta dela, je verjetno razmišljal o smislu in pomenu takega ustvarjanja, in če je hotel ocenjevati te liste s klasičnimi merili, ni našel spodbudnih odgovorov. Občutek je imel, da je tu vse naključno in torej brez vsakega smisla. Miró pa je zagovarjal tovrstno umetnost. Zavračal je simbole, kajti podobe niso umetnikova projekcija, ampak nekakšen podaljšek umetnikovih psihičnih globin. Podobe priplavajo na površje, da bi za trenutek zadihale. Miró je vztrajal pri trditvi, da njegovi znaki (vijuge, zvezde, pike) ne pomenijo nič, da so le igra, humorna mogoče prav zato, ker je on po naravi tako tragičen.

Pri teh delih, kjer ni barve, da bi nas speljala na pot estetskega doživljanja, so njegove trditve kar koristna razlaga.

Tretja soba v galeriji hrani litografije iz leta 1968. Gre za ilustracije tekstov iz XV. in XVI. stoletja, v katerih avtorji poveličujejo zemeljske sadove, predvsem tiste, ki so značilni za Španijo. Ta dela so ali črnobela ali barvna.

Razstava je zanimiv prispevek k poznavanju Mirójeve ustvarjalnosti.

Magda Jevnikar

Picasso v Palmanovi

Od 16. marca do 1. maja je bila v Palmanovi na ogled obsežna razstava del vsestranskega ustvarjalca Pabla Picassa. Razstavo je pripravila milanska ustanova z uradnim imenom Fondazione Ambrosiana per l'Arte e la Cultura. Ustanova ni pridobitniškega značaja, organizira pa razstave ne samo po Italiji, ampak tudi v tujini. Picassova razstava je pripotovala v Palmanovo po startu v Benetkah leta 1992 in vmesnih postankih v Milanu, Genovi, Rimu, Firencah, Berlinu in še nekaterih mestih, po tej etapi pa se bo spet vrnila v Benetke in bo tam do novembra.

Razstava poudarja umetnikovo poliedričnost: na njej so predstavljene Picassove ilustracije, njegovi portreti, keramike, plakati in tapiserije.

Kadar govorimo o Picassu, se vse bolj zavedamo, da gre za izjemno močno osebnost tega stoletja, za ustvarjalca, ki je bistveno vplival na vse pomembnejše struje likovne umetnosti naših dni, a je bil istočasno izreden risar z odličnim poznavanjem umetnosti vseh časov.

Skoraj ni mogoče govoriti o Picassu, ne da bi se posluževali superlativov, pa čeprav bi kdo mislil, da gre za pretiravanje. Naj povem samo podatek o obsegu njegove ustvarjalnosti: zapustil je 18.000 del!

Vsi seveda poznajo vsaj nekaj naslovov njegovih slik, za nekatere lahko trdimo, da so pravi mejniki v umetnosti: Avignonske gospodične so napovedale kubizem, Figure na plaži bogatijo surrealizem, Guernica pa pomeni umetniški upor proti strašnemu nasilju sredi državljanske vojne v Španiji in umetnikov krik ljubezni do domovine.

Picasso je znal prisluhniti mojstrom preteklosti in "komentirati" s svojimi stvaritvami nekdanje. Znal je slikati klasično, znal pa je tudi presesteti z nenavadnostjo. Prav v zvezi s tem se mi zdi zanimiva njegova naslednja trditev iz leta 1935:

"Vsi bi radi razumeli slikarstvo. Zakaj ne poskusijo razumeti ptičjega pečja? Zakaj lahko človek ljubi noč, rože, vse okrog sebe, ne da bi skušal to tudi razumeti? Ko pa gre za slikarstvo,

naj bi bilo razumevanje nujno. Ko bi le hoteli doumeti, da se umetnik izraža iz nuje, da pa je sam le neznamenit delec sveta in mu ne gre pripisovati večjega pomena kot številnim drugim stvarjem, ki nam v svetu ugajajo, pa si jih vendar ne razlagamo. Ljudje, ki skušajo razložiti slike, so ponavadi na napačni poti."

Naj se po teh zaslužen ali ne pikrih besedah na račun piscev o umetnosti le povrnem k razstavi.

Postavljena je v nekdanji kasarni in stvar je videti nadvse posrečena: v velikih dvoranah Picassove stvaritve dihajo, dobra je tudi osvetlitev, primer-

ni so razlagalni panoji, manj primerni pa se zdijo reklamni dodatki v zvezi z delovanjem neke tamkajšnje tovarne. Picasso pa je vseeno tako privlačen, da vse, kar ne spada, zgine.

Med najlepšimi Picassovimi deli so nekatere keramike, in to zaradi skladnosti oblik in okrasov. Zanimive so tudi tapiserije, še največ čistega užitka pa nudi serija litografij iz leta 1969 z naslovom Izmišljeni portreti. Domišljija, spretnost kompozicije, barvitost, ironičnost in igrivost – na tej razstavi predstavljajo ta dela pravi umetniški višek.

Magda Jevnikar

pisma

"MOGOČE VAS BO ZANIMALO ZVEDETI, DA..."

Mladika 2/3-96, stran 39

Spoštovani,

v rubriko se je vrnila zgodovinska napaka: gre za bitko pri otoku Visu.

Po naših virih je bitka bila 20. julija in ne 24. maja leta 1866. Takrat, torej 130 let tega, se je Avstrija bojevala na dveh frontah proti italijansko-pruskuemu zavezništvu. Proti Prusiji je Avstrija zgubila, zmagala pa proti Italiji pri Custozi in v bitki pri Visu, kjer je bila najbolj poškodovana vojna ladja "Kaiser". S posebno pošto Vam pošiljamo črno-belo fotografijo oljne slike znanega slikarja vojnih ladij G. Kapplerja.

S spoštovanjem,

Igor Merku

listnica uprave

DAROVI V TISKOVNI SKLAD:

Jožica Breclj, Devin 15.000 lir; Anica Trento Lombardo, Trst 15.000 lir; Lojze Debelis, Trst 15.000 lir; Aleksander Furlan, Trst 15.000 lir; Ciril Turk, Velden, Avstrija 5.000 lir; Ivo Kralj, Slivno 15.000 lir; Ela Schart, Nabrežina 50.000 lir; Maria Bogatec Dolenc, Opčine 15.000 lir; Zlatka Legiša Tavčar, Devin 15.000 lir; Mirjam in Adrijan Pahor, Devin 15.000 lir; Manica Terčon, Sesljan 15.000 lir; Marija Žgavec, Peč 15.000 lir; Aliver Hrovatin, Opčine 15.000 lir; Josip Kapun, Pesek 5.000 lir; Repinc, Opčine 25.000 lir; Željka Simčič, Gorica 15.000 lir; Štefan Falež, Rim 25.000 lir; Maks Gergolet, Doberdob 65.000 lir; Miro Briščak, Zgonik 35.000 lir; Pavel Zlobec, Milje 25.000 lir; Roman Di Battista, Števerjan 5.000 lir; Mirko Brezigar, Vicenza 35.000 lir; Mitja Petaros, Trst 65.000 lir; Pavel Pavlica, Trst 65.000 lir; Venceslav Legiša, Mavinje 15.000 lir; Savo Cunja, Mompiano 15.000 lir; Jolanda Korsič, Števerjan 15.000 lir; Marinka Terčon, Nabrežina 65.000 lir; Žarko Škerlj, Mačkolje 15.000 lir; Milka Klun, Sesljan 5.000 lir; Šolske sestre, Sv. Ivan 65.000 lir; Niko Klanjšček, Gorica 5.000 lir; Luciana Budal, Gorica 5.000 lir; Antonio Rustia, Bordighera 15.000 lir; Ksenija Levak, Trst 15.000 lir; Ema Škabar, Trebče 5.000 lir; Zvonko Simčič, Števerjan 20.000 lir; Grazia Gerdol, Trst 5.000 lir; Franc Rode, Rim 15.000 lir.

Vsem najlepša hvala!

SLOVENSKA AGENCIJA ZA BOLJŠO VOLJO

Spomenik Ivanu Mačku - Matiji?

*(Pusta onstranska pokrajina:
srečata se Ivan Maček in Boris Kidrič)*

Maček: Ti, misliš, da tudi gori pri nas krave norijo kot na Angleškem?

Kidrič: O kravah sprašuješ, hudič, ko je Janša na pohodu!

Maček: O Janši naj bi najprej spraševal, potem ko so bile krave vse moje veselje, tam v Kočevski reki? Joj, moje krave...

Kidrič: Saj, ti si se lepo šel govedorejo in svinjogojstvo, si se šel kmečko idiliko, ko smo si mi dušo izpihaval za socializem...

Maček: Tako od enega kot od drugega je ostal kup dreka.

Kidrič: Saj, v tvoji sovjetski Kočevski reki dograjujejo novo cerkev. Z denarjem republike Slovenije...

Maček: Eno, dragi Peter! Eno od tistih sedemdesetih, ki sem jih jaz tam pospravil! Ampak kaj je ostalo od vašega samoupravljanja? Na kateri strani je večji kup dreka?

Kidrič: Ampak če so tiste tvoje ljube krave znorele, z biki vred...

Maček: Pomeni, da bo od njih ponorela tudi tista gnjla Drnovšek-Peterletova demokracija, ko jih bo jedla!... Knock out reakciji! Nov prispevek zmagi svetovne revolucije! Nov ustvarjalni prispevek marksizmu! Kaj pa vaš prispevek? Tebe in Krištofa mečejo s spomenikov! Vidva bosta prispevala za svetovno revolucijo v kakšnem muzejskem depozitu! Če ne kje drugje! Nekateri bi vaju najraje odpeljali na Teharje!

(Pristopi Kardelj s košarico v roki)

Maček: No, si nabral kaj gob, filozof?

Kardelj: Zakaj se kregata?

Kidrič: Me zafrkava, češ da midva letiva s spomenikov. Ne rečem: v teh časih bi že bilo boljše biti Slomšek, kar se tiče spomenikov. Toda mar Maček ne bi letel, ko ne bi bil živel delj od naju!

Kardelj: Matija, ti si bil rojen v srajčki! Ti si imel zmerom srečo! V Moskvo si prišel kot mizar, v Sloveniji pa si dejansko postal Tito II.

Maček: Vidva sta filozofirala. Jaz pa deloval. Si dajal opravka z domobranci in cerkvami... Ampak da ne bosta mislila, da vama ne privoščim spomenikov. Ostanita na njih do konca Slovenije in sveta! Ti, Peter, lahko še bolj razkoračen in še bolj rjoveč v Tivoli, ti, Krištof, pa še bolj stlačen med svojimi proletarci tam pred skupščino. A da sem jaz brez vsega, brez enega samega smrko-vega obeležja, ko da nisem za revolucijo ničesar naredil, se vama zdi to prav?

Kidrič: Za revolucijo si naredil največ, Matija: klal si. Kaj bi bila vsa naša propaganda brez klanja! Ampak zahtevati danes spomenik tudi zate – to ne bi bilo najbolj taktično. Kaj praviš, Krištof? –

Kardelj: Koliko bi jih bilo v srcu za! Kučan ne vem. A Ribičič gotovo, Smole stoprocentno, Jelinčič bi prinesel bron iz kakšne cerkve, da o udbi sploh ne govorim. V srcu, seveda! A da bi prišli z zahtevom na dan, za kaj takega so preveč pezdeti! Pogled jih, kako se obnašajo pred Pučnikom! Namesto da bi v ponosni drži rekli: "Ja, likvidirali smo v svetem prepričanju, da gre za odrešitev delavskega razreda, za prerojenje sveta, za napredek," se ti grejo podgane: "Ne spominjamo se, nismo vedeli, vsega je kriva armada..."

Maček: Jaz sem v nekem intervjuju rekel tistim od Demosa, da smo morali likvidirati!

Kidrič: Kdo pravi, da nisi vreden spomenika! Zaenkrat gre samo za to, da midva s Krištofom ostaneva, kjer sva, tam pri Tivoliju. In ti bi lahko naročil svoji udobomafiji, naj nama pomaga.

Maček: Kako, če jo jahajo tja do Trsta?

Kardelj: Med revolucijo smo se šli po Ljubljani listkovne akcije. Zakaj se zdaj ne bi šli pismenih? Pisati čim več protestnih pisem v Delo, Dnevnik, Večer, Primorski dnevnik! Tudi v Družino, če bi prišlo katero skozi! Čim več pisem od vseh strani! Od ljudi z univerze! Od kiparjev! Po možnosti od literatov! V Penklubu so dobili za predsednika nekoga, ki je bil svoj čas kot rit in srajca s socializmom.

Maček: Svoj čas! A če imaš danes kup partijskih podgan, ki bi se prodale komurkoli?

Kardelj: Pisati pisma! Čim več pisem! Ob poudarjanju umetniške vrednosti kipov! Nič o revoluciji, ampak samo o umetniški vrednosti!

... za smeh in dobro voljo.

“Si že kdaj videl belega slona?” vpraša pijanček svojega vinskega bratca.

“Ne, še nikoli. Veš, jaz pijem šele eno leto.”

—o—

— Obtoženi, že štiriindvajsetkrat ste bili kaznovani zaradi tatvine. Ali veste, kaj vas danes čaka?

— Vem, gospod sodnik! Srebrni jubilej in oprostitev.

Med sosedoma

— Nora sem bila, nora, da sem te vzela.

— No vidiš! To je potrditev pregovora, ki pravi, da imajo norci srečo.

—o—

“Tako, pa sva se skopala brez mamine pomoči,” reče očka ponosno.

“Veš, očka, ampak mamica mi pred kopanjem vedno sezuje čevlje,” ga popravi mali.

—o—

— Veš, žena, saj bi ti kupil kilogram jagod, pa bom raje počakal, da bo cena padla.

— Pa mi kupi čevlje, saj jih še bolj potrebujem.

— En kilogram češenj, prosim!

—o—

— Sinoči se mi je sanjalo o vaši ženi.

— In kaj vam je rekla, dragi sosed?

— Nič, niti besede.

— Potem ni bila ona.

—o—

— Drago, kje pa si dobil to lepo žogo?

— Alenka mi jo je podarila, mami.

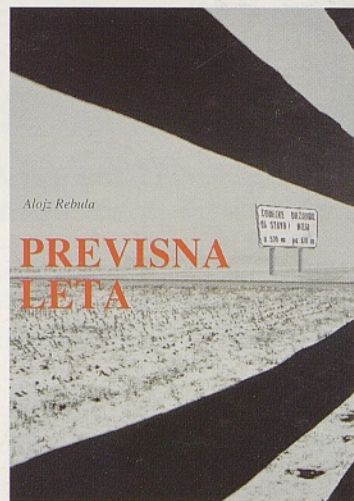
— In kaj je rekla?

— Nič, samo tulila je.

Novo

V založbi Mladike prihaja te dni iz tiskarne knjiga dnevniških zapisov Alojza Rebule

o drugi Kocbekovi aferi

Izberite darilo za svoje prijatelje med knjigami založbe MLADIKA!

